

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

SVERIGE 15:—
NORGE 15:—
DANMARK 15:—

FEBRUARI 1 · 89

Den svenska freds- och glädjemåltiden i stora rådhusalen i Nürnberg den 25 september 1649 till firandet av interimsexekutionsrecessen, avslutad den 11 september. Målning av Joachim Sandrart, donerad till staden Nürnberg av den svenske fältmarskalken Wrangel. Se artikeln s 4 ff.

Kommentar till "käppryttarna"	sid 4
Vid Görtzens grav	sid 7
Adliga Jungfrustiftet i Barth	sid 8
Silverberget eller Söderköping?	sid 10
KMK informerar om nya kulturminneslagen	sid 13
Numismatisk frågesport	sid 16

MYNTAUKTION

Nr 7

8 APRIL 1989

Auktionsinlämning pågår fram till
15 februari 1989

Ring oss och diskutera — det lönar sig!
— ju bättre objekt desto bättre villkor

Antikören
Stureplatsen 1
S-411 39 Göteborg
☎ 031-183960

Årsabonnemang 1989: kr. 100:-
pg. 48 92 03-0

ORGAN FÖR
SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGEN

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-667 55 98
(tisdag - fredag kl 10.00 - 13.00)

Svensk Numismatisk Tidskrift:

Postgiro 15 00 07-3

Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken

SNT utkommer den 1
i månaderna februari - maj och

september - december
Prenumeration: helår 100:—

ANSVARIG UTGIVARE

Ian Wiséhn

REDAKTION

Hans Franzén

Madeleine Greijer

(program, föreningar,

aktuella auktioner)

Kjell Holmberg (annonsering)

Manuskriptgranskning:

Lars O. Lagerqvist

Redaktionssekreterare:

Margareta Klasén

(adress och telefon se ovan!)

ANNONSER

Bokning

Tel 0292-303 45 kvällstid o helger

Annonspriser:

2 sidor (mittuppslag)	2 000:—
2:a omslagssidan	1 450:—
omslagets 4:e sida	1 800:—
1/1 sida (151×214 mm)	1 200:—
2/3 sida (99×214 mm)	850:—
1/2 sida (151×105 mm)	650:—
1/3 sida (47×214 mm)	450:—
1/4 sida (72×105 mm)	350:—
1/6 sida (47×105 mm)	250:—
1/12 sida (47×50 mm)	150:—

Sista materialdag:

Den 1:a i månaden

före utgivning

Heloriginalt manus och

gärna skiss.

Sändes till SNT,

adress enl ovan.

*Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik
kommer att avböjas*

Tryck:

Masterprint Sätterier & Tryckeri AB
ISSN 0283-071X

Vårprogrammet 1989

Om ej annat anges, hålls mötena kl 18.30 på Sandhammsgatan 50 A (Riksantikvarieämbetets lokaler, tag buss nr 41 till Rökubbsgatan eller T-bana till Gärdet).

Februari	21	Lars O. Lagerqvist talar om fientliga medaljer.
Mars	16	Program meddelas senare.
April	12	Carl-Axel Lindblom berättar om mynthandlare under 1940-talet i Stockholm.
	25-26	Vårauktionen i Statens Historiska museer.
Maj	27	Årsmöte i Svenska Läkaresällskapets lokal, Klara Östra Kyrkogata 10, Stockholm

En extra visning 10 februari, se s 19!

Prenumeration på Nordisk Numismatisk Unions
Medlemsblad

Om Du är medlem i SNF eller till NNU ansluten förening kan Du prenumerera på denna intressanta, populärt avfattade tidskrift, som innehåller artiklar på danska, norska eller svenska, myntsamlarntytt, recensioner samt auktionslistor från de danska och norska föreningarna (endast medlemmar i till Nordisk Numismatisk Union anslutna föreningar kan lämna anbud). Tidskriften, som redigeras i Köpenhamn, utkommer med 8 nr om året.

För våra medlemmar åtar sig Svenska Numismatiska Föreningen att ordna prenumerationen, för närvarande 65 kr om året. Sätt in beloppet på SNF:s postgiro 15 00 07-3 och skriv "NNU" på talongen.

Om Du vill ha provexemplar ring kansliet 08-667 55 98 (vardagar tisd-fred 10.00-13) eller skriv till Östermalmsgatan 81, 114 50 Stockholm.

SNF:s kansli

har postadress:

Östermalmsgatan 81, 2 trög,

114 50 Stockholm.

Telefontid tisdag - fredag 10-13,

tel 08-667 55 98.

Besökstid 10.30-13

Semesterstängt:

midsommar-1 sept samt jul- och

nyårshelgerna.

Mera nytt

se sid 13 och 16

Register Myntkontakt
1972-1982

finns ännu att köpa på SNF:s kansli eller beställas pr post eller telefon 08/667 55 98 tisd-fred 10-13. Pris endast 75:— (+ porto). Ombärlig för alla intresserade numismatiker, som vill gå tillbaka till någon tidigare värdefull artikel i vår tidskrift — men inte kommer ihåg var den stod.

Kansliet

Föreläsningar

i Kungliga Myntkabinettet februari-mars-april, se s 23!

GOD FORTSÄTTNING
PÅ 1989

Kommentar till ”käppryttarna” på Nürnberg-mynt till minne av freden 1650

Av Josef Hackl, Fürth

I Svensk Numismatisk Tidskrift 1988:1, s 17, återges under *Frågespalten* en gammal notis ur Wedbergs klippsamling, ”Hvad har käppryttaren att göra med den westfaliska freden?”

Er uppmaning till Era trogna läsare att höra av sig angående ett fredsmynt från en för länge sedan gången tid kommer säkert att ge många intresserade och erfarna mynt- och medaljvänner impulsen att närmare tänka över dess historia.

Ert förslag är beaktansvärt och är fortsättningsvis värd att rekommendera för framtiden. Med anledning av detta vill jag ge Er en utförlig kommentar.

Det trettioåriga krigets färor upphörde i och med att fred slöts den 24 oktober 1648 i Münster i Westfalen.

Tyskland hade förblött och befann sig i armod. Halva dess befolkning liksom dess välstånd hade gått förlorade i detta krig. Glädjen och tacksamheten och det ofantliga jublet över att fred hade slutits kom för tidigt. Landet hade fortfarande stora svårigheter att övervinna. Det gällde bl a rätten till fri religionsutövning, äganderättsförhållanden till kyrkans egendomar och dess ställning efter år 1624, med vilka varken katoliker eller protestanter var nöjda. Dessutom fanns mångahanda otillfredsställande lösningar i freds-uppgörelsen, om vilka man behövde komma till klarhet.

Delvis hade härarna motsett freden med missmod. Talrika regementen upplöstes. För officerarna av högre grad stod krigaryrket på gyllene grund. Genom hög lön, krigsbyten och väldiga skatter hade de samlat betydande och storstilade förmögenheter med vars hjälp de kunde skaffa sig vidsträckt jordegendomar.

I freds-uppgörelsen ingick att Tyskland skulle betala 5 miljoner riksdaler till den svenska armén. Så länge som alla dessa skyldigheter inte var fullföljda rådde ingen fred i landet.

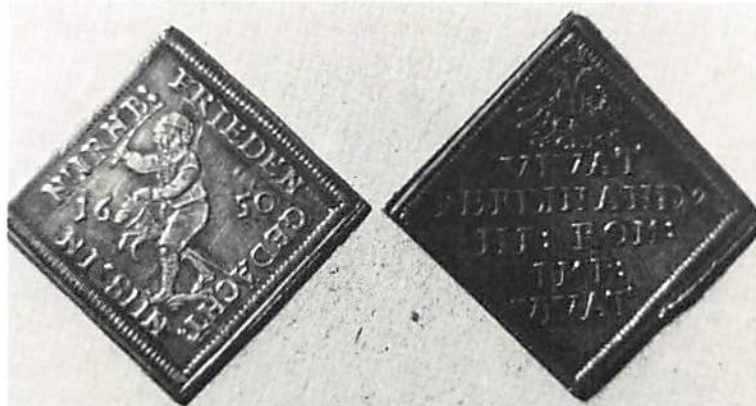
Vissserligen vilade vapnen, men soldathopen fortsatte att tära på den ockuperade landsbygden och utsög på så vis befolkningen allt mer.

En kongress hölls i april 1649 i Nürnberg för att lösa en mängd detaljfrågor av militär, finansiell och rättslig art; framför allt gällde det att få trupperna att ge sig av, utrymma landsbygden och upphöra med krigskontributionerna. Det gällde att så snabbt som möjligt komma till ett avgörande i dessa frågor. I spetsen för kongressen stod furst Ottavio Piccolomini, hertig av Amalfi, som företrädare för kejsar Ferdinand III, samt överbefälhavaren, pfalzgreve Karl Gustav av Zweibrücken, som företrädare för drottning Kristina av Sverige. Efter långa förhandlingar kunde den 11 september en provisorisk överenskommelse om den s k interimsexeku-

tionsrecessen undertecknas. Till firandet av den lyckade uppgörelsen gav den svenske överbefälhavaren, senare svenske kungen, Karl (X) Gustav, den 25 september 1649 en glansfull fredsmåltid i rådhuset i Nürnberg för officerare och sändebud. Denna måltid har förevigats på en stor målning av Joachim Sandrart. Under pågående kongress arbetade konstnären på denna tavla för att få alla detaljer återgivna så verklighetstroget som möjligt.

Fältnarskalk Wrangel donerade denna tavla till staden Nürnberg. Den bevaras än i dag som en påminnelse om denna minnesvärda dag (se omslagsbild!).

GYNNA
SNT:s
ANNONSÖRER

1. Käppryttare med mössa. Klippingen förstörad (nästan 2:1). Foto (liksom följande): J. Hackl.

2. Käppryttare utan mössa. Klippingen förstörad (nästan 2:1).

3. Octavio Piccolomini, hertig av Amalfi, född den 11.11.1599, död 11.8.1656. Kopparstick av Cornelius Galle d y, Holland.

Mellan kristallkronorna i salens höga valv hängde blommor och frukt. Sändebuden satt vid långa bord och underhölls av fyra musikorkestrar, som avlöste varandra med olika uppträdanden. Festmåltiden inleddes med ett 'te deum', ett lovtal. Måltiden bestod av fyra serveringar, varje servering omfattande 150 rätter, som avslutades med frukt och konfekt, däribland jättestora marzipaner. För att få en angenäm doft brändes rökelse. Som dekor på borden stod två skåderätter, den ena i form av en triumfbåge och den andra ett sexkantigt berg, båda betäckta med mytologiska och allegoriska figurer.

Blickande ut mot gatan i det mittersta salsfönstret stod ett modellerat, förgyllt svenskt lejon. I den högra tassens höll det en uppåtriktad palmkvist, i den vänstra ett nedåtriktat svärd. Rött och vitt vin flödade genom två ledningar ur dess gap. Utanför rådhuset bemödade sig den väntande folkhopen att uppfånga det ädla vinet i skålar och kannor. Den festliga fredsmåltiden

slutade som ett handfast dryckeslag. Som avslutning drog den höga festförsamlingen i väg till kejsarborgen, där generalitetet högst egenhändigt avfytrade "fredskanonerna".

Under tiden som följde arbetade sändebuden, med avbrott för praktfulla måltider, fyrverkerier och banketter, vidare med utformningen av bestämmelserna kring fredsfördraget från Münster.

Den 16/26 juni 1650 kunde fredsavslutningen undertecknas i kejsarborgen i Nürnberg, följt av en uppgörelse med Frankrike den 22 juni/2 juli.

Som en avslutning av hela fredsarbetet gav den kejsarlige huvudkommissarien, Ottavio Piccolomini, den 24 juni/4 juli på skjutfältet vid St Johannis i Nürnberg en stor festbankett med ett präktigt fyrverkeri, varvid ett kastell av trä, symboliserande tvedräkten, nedbrändes.

Av särskild betydelse för den nürnbergska ungdomen var historien om käppryttarna, vilka bemöttes av Piccolomini med lättsam förståelse. En

Missa inte årets första myntauktion den 27 februari.

Illustrerad katalog 25 kr (pg 654-4)
Helårsprenumeration: 50 kr

Inlämningar till kommande auktioner mottages kontinuerligt.
Vid större inlämningar kan särskilda villkor tillämpas efter överenskommelse.

AUKTIONSVÄRKET
MYNT

AB STOCKHOLMS AUKTIONSVÄRK

Det äldsta i världen, grundat 1674.
Box 16256, 103 25 Stockholm, Tel. 08-14 24 40.
Besöksadress: Regeringsgatan 19, 1 tr.

Fig 4 återfinns på omslaget.

upptågsmakare bland barnen hade låtit sprida ut ryktet, att Piccolomini hade för avsikt att nästkommande söndag den 14/24 juli glädja varje pojke, som kom ridande på en käpphäst till dennes kvarter vid Weinmarkt, med ett fredsmnesmynt. Faktiskt församlade sig på angiven dag en anmärkningsvärd skara dylika 'kämpryttare' framför huset, där Piccolomini bodde. Genom oväsande i form av gnäggningar och stampningar från den muntra barnskaran gjordes han uppmärksam på dem; Piccolomini visade sig förundrad över denna märkliga barnahop. När han erfor orsaken, skrattade han hjärtligt över det 'skådespel' man bjudit honom. För att inte göra pojkarna besvikna, bad han dem att återkomma nästkommande söndag. I ännu större skvadroner kom de manliga ungdomarna framtravande på sina käpphästar av trä. Varje deltagare belönades med ett exemplar av det sk

Det vinskänkande, svenska lejonet till minnet av freden 1649. En i naturlig storlek förgylld träfigur, från vars gap rött och vitt vin flödade, var under fredsmåltiden placerad i det mittersta fönstret i rådhuset. Som symbol för freden höll lejonet i den högra tassan en uppåtriktad palmkvist, i den vänstra nedåtriktad svärd. I bakgrunden del av Joachim von Sandrarts målning "Till minne av freden".

käppryttarmyntet, som i mellanliggande tid hade präglats till minne av freden. Myntet – som i dåtidens värde låg på 10 kreuzer – visar på åtsidan en pojke ridande på en käpphäst med ett spö i den uppåtriktade högra handen, mellan 16–50. Omskrift:

Mitt i City PEO Mynt & Frimärken

Med stor sortering av
Mynt • Sedlar • Medaljer
Frimärken • Vykort
Aktiebrev • Tillbehör

Drottninggatan 19, Box 16245
103 25 STOCKHOLM
Tel 08-21 12 10

FRIEDEN/GEDACHT/NVS.IN/
NVRNB.

Frånsidan: upptill en krönt örn,
därunder en skrift i fem rader: VI-
VAT/FERDINAND/III.ROM/IMP./
VIVAT.

Detta mynt finns i två olika präglingar:

- 1) Pojke med mössa eller huva
- 2) Pojke utan mössa (barhuvad)

Ca 21 mm×21 mm, ca 2,90 g.; de avbildade exemplaren från Germanisches Nationalmuseum i Nürnberg.

Myntfotografierna mm har tagits av J Hackl, mynten återges med vänligt tillstånd av Germanisches Nationalmuseum i Nürnberg för SNT.

(Översättning Maj Jarl)

Käppryttaren i Nürnberg igen

Tillägg till artikeln ovan i SNT s 4 ff.

Händelsevis upptäckte jag i tidskriften *Numismatische Mitteilungen*, Nürnberg, nr 263, 1 februari 1922, sida 1825 en notis med foto av en guldprägling av ett käppryttarmynt av år 1650 med varianten som är barhuvad. (Firma Geberts i Nürnberg 62:a auktion av den 25/26 april 1922.)

Det är allmänt antaget, att mynten med käppryttare utan huvudbonad är de först präglade (de förekommer förhållandevis sällan), medan de med mössa eller huva tillhör den andra, efterpräglade sorten. Samtida skriftliga källor saknas helt.

Tydligen hade man tillverkat för få klippingar. Man kunde inte ana att käppryttarna skulle infinna sig i så stora skaror. Men eftersom inte en enda pojke skulle få gå tomhänt, präglade man en andra upplaga; kanske fördelade man också några exemplar till skolorna i Nürnberg.

J. Hackl,
Fürth

En ordlek kring nödmynten

Få mynt har levt kvar i folkmun såsom de en gång så hatade nödmynten från Karl XII:s krig. Motivvalen och texterna på mynten var alla speciella och ovanliga för allmänheten. I en stockholmstidning från 1770 hittades denna ordlek kring nödmynten:

Öfwer mynttecknen

Mars och Mercurius, och du Saturnus, som hållit dig så god som Jupiter, gör dig Flink och Färdig med Wett och Wapen, til at förswara dig mot Phebus, för det du illa handlat med Publica Fides, och underfådt dig, at följa Kronan för en Daler Silf: mt. Hoppet har nu aldeles en ända.

Författaren till denna korta text är okänd idag.

IW

Vid Görtzens grav

I den gamla staden Schlitz i Hessen (Förbundsrepubliken Tyskland) finns en kyrka med svenskt intresse. Vart man vänder sig inne i kyrkan finns epitafier eller inskrifter över skilda medlemmar av den mäktiga släkt som fortfarande in i 1900-talet ägt det mesta av staden och grevskapet däromkring. Och på vissa stenar finns släktens fullständiga namn: Grafen von Schlitz, genannt zu Görtz. Inne i det grevliga gravkapellet, som ligger som en sakristia bredvid koret, finns en gravsten i östra väggen nära golvet. Här finns ett motto på latin, mors regis fides in regem mors mea (dvs Konungens död och min trohet mot konungen blev min död). Under denna dystra sats finns följande gravskrift:

Geo. Henr. L. B. a Schlitz dict. Goertz, Caroli XII. Sveciae regis minister, impiorum consiliis supplicio affectus obiit XII. Mart. MDCCXIX. Ossa inimicorum malignitate surrepta patriae ac stirpi reddita reverenter hic condiderunt posteri. Miserere mei, Domine, et suscipe hanc animam meam. Dvs "Georg Henrik frih av Schlitz kallad Goertz, minister åt Karl XII Sveriges konung, dog, dömd till döden genom uslingars rådslag, den 12 mars 1719. Hans stoft, ryckt undan hans fienders illvilja och återgivet åt fäderneslandet och släkten, hava efterkommande här vördnadsfullt lagt till ro. Herre, förbarma dig över mig och upptag min ande".

Här ligger vår forne "finansminister" som fick skulden för Sveriges usla ekonomi och helt felaktigt för att ha "uppfunnit" nödmynten. Vid Karl XII:s likbegängelse den 26 februari 1719, varvid biskop Torsten Rudeen, som höll griftetalet, inte underlät att svärta Görtz minne, begagnade tjänarna till den forne finansministern tillfället, då allmänhetens uppmärksamhet var helt upptagen av sorgehögtidigheterna, att på galgbacken - nära Skanstull i Stockholm - uppräva liket, som lades i en koffert. Liket fördes med fartyg till Hamburg, där det under flera år obegravet förvarades i familjens hus.

Ian Wiséhn

Georg Henrik von Görtz. Kopparstick visande den unge Görtz. Foto: Kungliga Biblioteket.

Visste Du att...

?

...vårt största reguljära guldmynt var Johan III:s 48 mark 1590, som väger 21,6 g och mäter 38 mm, men endast innehåller 11,7 g guld?

...och att det är vår 4-dukat (1837-50) som innehåller mest guld, 13,6 g, men att det myntet väger 13,94 g och har en diameter om 25,5 mm?

...och att vårt minsta guldmynt är 5 mark klipping (1610-12) som mäter ca 13x14 mm, men att det väger 1,64 g och håller 1,42 g guld?

...medan Johan III:s mark 1590, som mäter 18-19 mm, bara väger 1,35 g och håller 0,73 g guld, varför det hade det lägsta värdet av alla svenska guldmynt 1568-1925?

...vårt största reguljära silvermynt var 20 mark (1606-17), som mäter 53-54 mm i diameter, väger 98,73 g och innehåller 81 g silver?

Adliga Jungfrustiftet i Barth och den år 1982 utslacknade Barthorden

Av Christopher von Warnstedt

Formellt sett upprättades Barthstiftet genom att lantdagen i Svenska Pommern år 1720 anhöll hos konung Fredrik I, med förord av drottning Ulrika Eleonora, att Kungl Maj:t skulle avträda det svårt förfallna slottet i Barth jämte nödiga jordagods till upprättande av ett protestantiskt jungfrukloster för adeln i Pommerns fastlandsdel. Denna anhållan beviljades och år 1726 överlämnades slottet och godsen till det sålunda upprättade stiftet. Då slottet emellertid var obeboeligt bekostade adeln en ombyggnad, som i stort sett blev en nybyggnad. Först den 3 augusti 1733 kunde stiftsbyggnaden invigas och de 10 första ordinarie stiftsjungfrurna flytta in. Så sent som den 30 januari år 1749 fastställdes i Stockholm ordensdekorationens utseende.

Redan den 27 november 1731 hade en stiftsordning utfärdats, varefter inskrivning av stiftsjungfrur kunde börja. Till första abbedissa i det nya stiftet utsågs jungfru *Margaretha von Wakenitz*, vars far varit lantråd i svenska Pommern medan modern var överhovmästarinna hos danska drottningen. Den svenska kommerskollegiipresidenten baron *Daniel von Höpken* (1669–1741) hade varit klostrets främste tillskyndare. Då han emellertid saknade döttrar, berättar klostermatrikeln, hedrade man honom i stället genom att till nr 1 bland de ordinarie stiftsjungfrurna utse hans kusindotter *Catharina Maria von Warnstedt* (1720–1807). Dennes far var svensk major, men gift med en dansk grevinna von Holck, vars mor i sin tur var faster till Carl XII:s bekante gunstling "arge Daldorf", alias svenska generalen av kavalleriet baron Valentin von Daldorf (dödligt sårad på Rügen 1714), f.ö. en av Döbelns föregångare i fråga om svart pannband. Exempler har nämnts för att visa den anmärkningsvärt omfattande blandning av svenska och danska förbindelser, som var typisk för de förnämligare ätterna i Pommern under hela den svenska tiden.

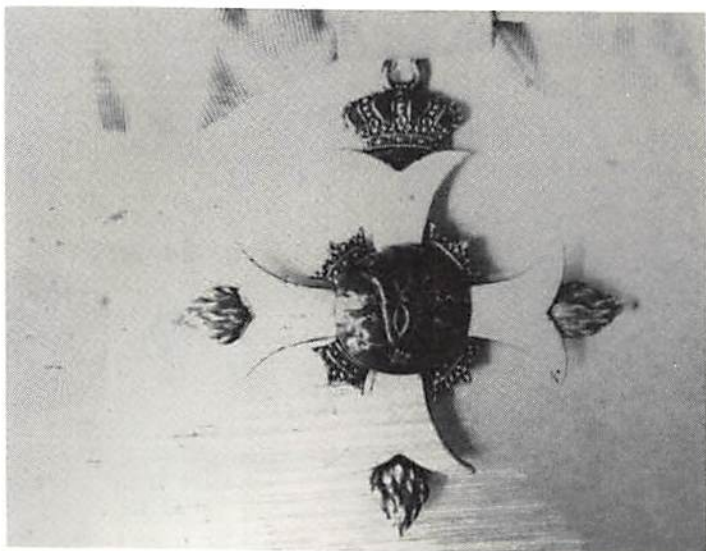
Sedan Pommern övergått till Preussen fick man år 1836 en ny stiftsordning (med blott små förändringar), vilken konfirmerades av kejsar Wil-

helm II år 1910. Stiftet existerar ännu i dag, men är sedan 1948 förenat med stadskyrkan i Barth och omvandlat till en välgörenhetsstiftelse. Det märkligaste är dock att präbende nr 1 ännu år 1982 innehades av den sista av de *adliga* stiftsdamerna från tiden före år 1939, 98-åriga fröken *Anna Luise von Stumpfeldt* (född 13 februari 1884, † Barth 25 mars 1982), som befann sig i en för sin ålder häpnadsväckande god andlig och fysisk kondition. Hon bar alltså sitt ordenstecken, t ex vid varje kyrkobesök.

Själva Barthorden instiftades den 27.11.1731 av drottning Ulrika Eleonora och fick liksom Wadstenaorden 3 grader: priorinnan, som bar ett större ordens kors om halsen, ordinarie stiftsjungfrur, som bar orden i axelband över höger axel samt expektanter, som bar den i rosett över vänstra bröstet. Bandfärgen är ljusblå. Först den 14 maj år 1749 dekorerades dock stiftsmedlemmarna för första gången, nämligen i anslutning till dagens morgonbön. Då hade redan några av de först inskrivna hunnit avlida utan att alltså någonsin ha burit dekorationen.

Fröken Anna Luise von Stumpfeldt (1884–1982) i kyrkogångsklädsel och de ordinarie stiftsdamernas band och kors. Foto 1980.

Närbild av fröken von Stumpfeldts ordens kors. Framsidan. Hennes dekoration är den enda, som nu finns i Barth. Den saknas veterligen i alla offentliga samlingar, såväl i Sverige som i Tyskland.

Barthtecknet är betydligt mera påkostat än Wadstenecknet och ännu vackrare. Det består av ett vitt ankar-kors med kortare armar, vars översta arm är fäst vid en kunglig krona av guld. De vita korsarmarna avslutas med gyllene eldslagor. Korset är på mitten belagt med en rund, mörkt blå-emaletterad sköld innehållande drottning Ulrika Eleonoras monogram omgivet av 3 (2:1) öppna, gyllene bladkronor. Med sådana kronor är även alla fyra korsvinklarna besatta. Den blå skölden på korsets baksida innehåller orden: "Bart.Conventus constitutus ad 3.Aug.1733."

Barthtecknet saknas fn anmärkningsvärt nog i de offentliga, svenska ordenssamlingarna.

Förteckningar på ordensmedlemmarna ingår i de olika pommerska statskalendrarna sedan 1700-talets mitt.

Litteratur:

Dähnert, J.C.: Sammlung ---- Pommerscher ---- Landesurkunden, bd I (Stralsund 1765), s 192 - 198 (1731 års klosterordning avtryckt);
Bülow, W.: Chronik der Stadt Barth (Barth 1922), s 777 - 780;
Gulzoe, E.: Das Barther Herzogschloss (i Unser Pommernland nr 22, Stettin 1937), s 242 - 245;
von Hagenow, Käthe: Das Barther Kloster (Barth 1936);
Herbst, H.: 3. August 1983 - 250. Jahrestag der Einweihung des Barther Klosters (minnesblad, Greifswald 1983);
Löffström, K.: Sveriges riddarordnar (Sthlm 1948), s 236 (med felaktig bild av ordenskorset s 233).
Meinhold, Th.: Das herzogliche Schloss, jetzt "Adeliges Jungfrauenkloster", zu Barth (i Unser Pommernland nr 7, Stettin 1922), s 348 - 353;
Rosenstierna: Dissertatio historica de ordinum equestrium in Svecia etc. (Uppsala 1748), s 80.

Lea Ahlborns testamenteriska gåva till Nordiska museet

1800-talets kanske främsta medaljkonstnär, Lea Fredrika Ahlborn, avled 13 november 1897. Hon kom från en släkt som frambringat flera skickliga medaljgravörer. Efter faderns, Ludvig Persson Lundgren, död 1853

förordnades hon att upprätthålla medaljgravörtjänsten vid Kongl Myntet. Ett par år senare, 1855, blev hon ordinarie myntgravör. Därmed blev hon den första kvinnliga statstjänstemannen. Hon kom att gravera ett mycket stort antal medaljer och mynt. Bl a förfärdigade hon stämplarna till Sveriges mynt under Oskar I, Karl XV och Oskar II, till de norska guldmynnten och modeller till hela den nya myntuppsättningen av finska mark och penni. Genom sin stora begåvning och yrkesskicklighet höjde Lea Ahlborn den svenska medaljkonsten, som sedan C G Fehrmans och G Ljungbergers dagar levat ett konstnärligt tynande liv.

Vid slutet av 1800-talet var Nordiska museet i ropet. Detta museum representerade något nytt i svenskt kulturliv. Varje år mottog museet stora donationer från de mer välbesuttna i samhället. Även Lea Ahlborn anslöt sig till donatorerna genom sin testamenteriska gåva.

Efter den avlidna konstnärinnan fick museet emotta en betydande del av hennes artistiska kvarlätenskap. Bland denna märkes främst hennes samling av medaljpunsar och -stämpelar, utförda dels av henne själv och dels av andra äldre gravörer, såsom Johann Carl Hedlinger, Carl Gustaf Fehrman, L P och P H Lundgren m fl, bestående tillsammans av inte mindre än 367 nummer. Utom punsar, graverade för medaljer över kungliga och enskilda personer, innehåller samlingen originalpunsarna för belöningsmedaljer och minnespenningar, slagna på beställning av svenska hushållningssällskap, hantverks- och skarpskytteföreningar m fl.

I denna gåva ingick dessutom det av Lea Ahlborn använda arbetsbordet, vid vilket hon vanligen brukade modellera och gravera, och till detta hör en fullständig uppsättning av för graveringsyrket erforderliga verktyg, såsom modellerstockar, gravyrsticklar, räffelfilar m m, samt punskista med en påbörjad puns till medalj över professor DG Lindhagen.

En stilla undran är om dessa föremål någonsin har visats för allmänheten och hur föremålen brukas idag. Kan man idag identifiera Lea Ahlborns arbetsbord?

Ian Wiséhn

Belöningen från Hannover - ett tillägg

I SNT 1988:8, s 201 - 203 berättades om en belöningsmedalj från Hannover, som tilldelades försällderman O. Hansson, Kalvön, för räddningen av kapten Lucht, befälhavare på koffen "Gezine", samt hur handelsskeppet gick under året därpå (1851) i Göteborgs norra skärgård.

När uppsatsen var i tryck anlände kompletterande uppgifter om skeppet och dess kapten från prof. dr. D. Ellmers, Deutsches Schiffahrtsmuseum i Bremerhaven. Här nedan följer dessa i översättning:

Koffen "Gezine" (tyska: Kuff) byggdes 1837 i Papenburg, en liten kuststad i Emsland, en bra bit söder om Emden. Denna lilla kustseglare hade en kapacitet om 53 Last. Ägaren hette E H Papen från Iheringsfehn, en liten nybyggarort i det sumpiga området sydöst om Emden.

Kapten var G H Lucht, om vilken ingen-ting mer är bekant. Koffen "Gezine" gick under Hannovers handelsflagga, emedan hennes hemmahamn Iheringsfehn ligger i Ostfriesland, som vid denna tid hörde till detta kungarrike. Kapten Lucht kom säkert inte från staden Hannover, utan härstam-made troligen från Ostfriesland, där hans namn är mycket vanligt.

Eftersom detta område kring Ems ligger nära den nederländska gränsen så skiljer sig knappast en koff från det ena eller andra landet nämnvärt från varandra. Det var därför säkert helt korrekt att illustrera artikeln med bilden av en nederländsk koff.

Vad sedan uttrycket "53 Last" beträffar vill jag lämna en förklaring. I våra dagar anges handelsfartygens lastkapacitet i brutoregister-ton (BRT). Mättenheten är kubikfot (fot³). I äldre tider använde man i stället för dessa vid den tyska kusten den möjliga lastens vikt - dvs också vad skeppets bärformåga utgjorde - som måttstock och detta uttrycktes med enheten "Last".

Tyvärr kan man inte med full tillförlitlighet omräkna den i det nu gällande metrisk systemet, eftersom den hade fastställts olika i olika hamnstäder och dessutom varierade något från vara till vara. Sålunda skiljer sig t ex en sillast från en råglast. Av denna anledning har man bestämt sig för att använda en slags medelvikt, varigenom 1 Last sätts = något mer än två viktton. I vårt konkreta fall innebär det att koffen Gezine kunde ta drygt 110 viktton som last.

Silverberget eller Söderköping?

En diskussion kring Albrekt av Mecklenburgs örtugar LL 9 och 10.

Av Kjell Holmberg

Våra svenska medeltidsmynt är ännu endast delvis utforskade. Nya rön framkommer hela tiden, bl a som en följd av nya fynd av mynt eller myntningsunderlag, men också som ett resultat av noggrann bearbetning av redan kända fakta om mynt, myntfynd och olika historiska skriftliga uppgifter. Vi behöver här som exempel endast nämna de senaste fynden av myntningsunderlag i Lödöse, som ju i ordens rätta bemärkelse är både sensationella och revolutionerande.

Den professionella numismatiska forskningen i Sverige koncentreras för närvarande främst på bearbetning av våra vikingatida skattfynd och därmed sammanhängande myntgrupper. Visst forskningsarbete pågår även med andra medeltida svenska myntgrupper, t ex Magnus Erikssons penningar. Här kan vi sannolikt vänta oss intressanta resultat i framtiden. Även senare medeltida grupper har rönt uppmärksamhet. Under mitten av sjuttioalet arbetades det intensivt med Sturetidens mynt, som en direkt följd av det stora fyndet i Västerås 1972. Som en 'bieffekt' av denna bearbetning blev även de senmedeltida penningarna med krönt huvud eller bokstav grundligt undersökta. Dessa senare forskningsrön inverkar, som vi skall se nedan, på ett avgörande sätt på argumenteringen för huvudtesen i denna artikel.

Rent generellt kan man nog påstå att de tidigare medeltida mynten, brakteater och tvåsidiga penningar, tillsammans med den vikingatida myntningen verkar utöva en större lockelse för professionell numismatisk forskning, än senare mynt. Detta är ganska naturligt, då dessa mynt är mindre utforskade, och därför representerar en större intellektuell utmaning.

Emellertid finns det fortfarande en hel del som är okänt beträffande den i mångas ögon relativt 'tråkiga' örtugsmyntningen under senmedeltiden. Följande artikel utgör ett anspråkslöst försök att belysa en specifik frågeställning kring en specifik grupp örtugar präglade under Albrekt av Mecklenburg.

Den myntgrupp det handlar om är

örtugar av typ LL 9 och 10, präglade någon gång i slutet av 1370-talet, eller (troligare) under 1380-talet. Ett sådant mynt finns avbildat i fig 1, nr 4.

Men först en kort bakgrund till Albrekts myntning.

Fram till och med Magnus Eriksson hade endast penningar präglats i Sverige. Även i de övriga Östersjöländerna myntades endast dylika fram till ca 1330/40, då man på Gotland börjar utge närmast högre valör, den gutniska örtugen eller 'goten', som den också kallas. Tiden var uppenbarligen mogen för detta. Behovet av ett större mynt hade blivit för starkt. Gotlands exempel fick snart flera efterföljare. I Lübeck utges ca 1365 ett större mynt, 'witten'. Denna utgåva kom att få stor betydelse för svensk mynthistoria, för när ett större mynt infördes under Albrekt är det motivmässigt inspirerat av just detta witten-mynt.

Nyheten i svenskt myntning är *örtugen*, utgiven till ett värde av 8 penningar.

Ett exempel av den första örtugstypen finns avbildad i fig 1, nr 1. På detta mynt förekommer för första gången tre kronor, placerade två över en, som symbol på ett svenskt mynt. Tre kronor hade förekommit tidigare, på Magnus Erikssons tvåsidiga penningar, men då med en annan placering.

Den exakta tidpunkten för introduktionen av örtugen i Sverige är något osäker, men tidigare än ca 1375 är svårt att argumentera för. Denna första örtugstyp är mycket sällsynt, och myntades sannolikt endast en mycket kort tid. Myntorten måste ha varit Stockholm. Denna typ av örtug efterträddes av en typ med krönt huvud (tre kronor på litet kors i mittfältet (LL 3). Även denna typ (med inskriften ALBERTVS DEI GRACIA på åtsidan) blev kortlivad, och det är först med den tredje typen, som har samma centralmotiv men inskriften ALBERTVS REX, som en mera omfattande myntning utföres. Denna tredje typ (LL 4) är en av de vanligaste medeltidsörtugarna och myntningen pågick antagligen under längre tid. Se fig 1, nr 1, 2 och 3.

Albrekt slog örtugar och penningar även i Kalmar, men dessa mynt är relativt sällsynta och myntningen var antagligen av mindre omfattning. Se fig 1, nr 5 och 8. Vi återkommer senare till dessa.

Ytterligare en örtugstyp från Albrekt finns bevarad, och dessutom i relativt stort antal. Det är denna typ som vi här skall behandla. På åtsidan visas en trekronorssköld på stort kors. På fransidan finns ett stort krönt S som centralmotiv. Till höger eller vänster om detta finns sedan ett litet 'p' som 'bitecken (?)'

Åtsidans inskrift lyder ALBERTVS REX, fransidans MONETA SWECIE. Myntorten är alltså ej explicit angiven.

Vi närmar oss nu den centrala frågeställningen: VAR är detta mynt präglat?

Den allra äldsta numismatiska forskningen för myntet till Stockholm, sannolikt på grund av fransidans centralmotiv. Hans Hildebrand framför i sitt verk *Sveriges Medeltid* en annan hypotes.

Låt oss citera:

"Den fjerdte typen . . . har å den ena sidan en sköld med tre kronor lagd på kors, på den andra ett krönt S och vid dess sida ett mindre P. En *gissning* om betydelsen av dessa två bokstäver skall jag strax meddela" vidare:

"Jag föreställer mig, att *möjligen* den fjerdte typens mynt äro utgångna från mynthuset i Silfverberget och att de två å dessa mynt förekommande bokstäverne äro ämnade att påminna om ursprungsorten: de *skulle kunna* ingå i ett på tyskt sätt stavadt Suluerpergh - för att undvika en förvexling med Stockholms mynthus *kunde man finna det nödigt* att tillägga den andre bokstafven."

(mina kursiveringar)

Anledningen till att Hildebrand framför denna hypotes, om än med klart uttalad tveksamhet - se mina kursiveringar i citatet - är ett brev från 1375 där hertig Albrekt av Mecklenburg (den svenske kungens fader) anförtror, å sin och sin son konungens vägnar, rätten att slå mynt vid Silverberget till riddaren Hans von Hanow. För att vidare citera Hildebrand: ". . . den myntare han där anställde skulle slå *lika gode svenske penningar* som slogos i Stockholm."

Denna myntorsattribuering har sedan följt denna mynttyp i all referenslitteratur - om än ofta med en viss

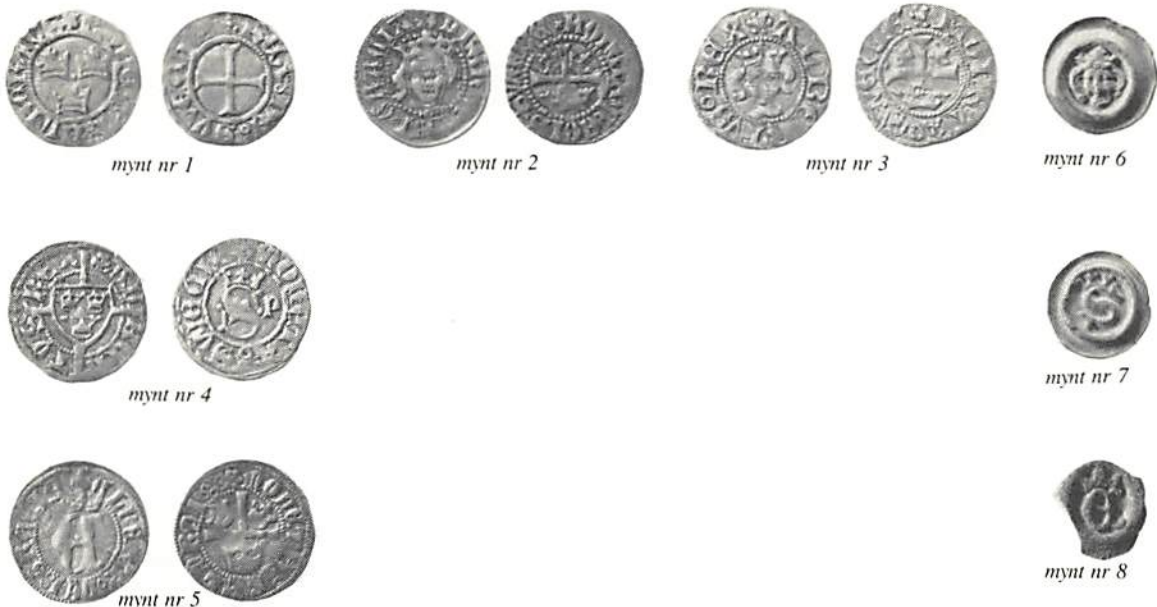

Fig. 1. Örtugar och penningar under Albrekt av Mecklenburg. Örtug Stockholm LL 1, Örtug Stockholm LL 3, Örtug Stockholm LL 4, Örtug Söderköping LL 10, Örtug Kalmar LL 5, Penning Stockholm KrHÄllb, Penning Söderköping KrSÅa, Penning Kalmar KrE.

uttalad tveksamhet. Den ende som direkt ifrågasatt Hildebrand (som ju hör till de verkligt stora inom svensk numismatisk forskning) är Bengt Hemmingsson. I en artikel i *Myntkontakt* 1979/3 framför han tesen att mynttypen i stället kan vara präglad i Söderköping. Nedan skall jag nu försöka visa att Hemmingssons hypotes var korrekt. Sedan Hemmingsson skrev sin artikel har nämligen nya forskningsrön framkommit, som starkt stöder hans teorier. Framförallt är de resultat som Brita Malmer presenterar i den mycket gedigna bearbetningen av penningar med krönt huvud eller krönt bokstav – Den senmedeltida penningen i Sverige – av avgörande betydelse.

Låt oss först diskutera kring argumenten för och emot Silverberget som myntort.

Hela resonemanget om Silverberget baserar sig på ett samtida dokument som omnämner *rättigheten* att slå mynt i Silverberget. Följande kommentarer kan göras om detta:

— Att någon myntning *verkligen utfördes* i Silverberget kan ej styrkas. Ej heller att något mynthus verkligen uppfördes. Som parallellfall kan nämnas att en myntmästare finns omnämnd i Viborg 1411 och 1415 utan att man för den skull vill anta att någon myntning

Fig. 2. Söderköpingspenningar före Albrekt av Mecklenburg. Magnus Ladulås. Penning med latinskt M inom slät ring. Birger Magnusson. Penning med Krona)(S Magnus Eriksson. Penning med S inom stråring Birger Magnusson eller Magnus Eriksson. Penning med S inom slät ring

verkligen skett. Både Silverberget och Viborg finns markerade som 'osäkra myntorter' i Lars Lagerqvists *Sveriges mynt under vikingatid och medeltid*.

— Om vi nu trots allt antar att ett mynthus verkligen uppfördes, och att mynt präglades talar allt för att det i så fall ej skulle ha varit örtugar utan penningar som slogs.

* Brevet talar explicit om "lika gode svenske penningar som då slogs i Stockholm". Här bör noteras att när man under medeltiden talade och skrev om penningssummor (8 mark penningar, 8 mark silver etc) syftade ordet 'penningar' normalt på mynt i allmänhet. När man där-

emot talade om mynt och myntning skiljer man alltid noga på penningar och örtugar – se tex de bevarade kontrakten med myntmästare från senmedeltiden.

* Brevets datering gör det mycket osannolikt att man åsyftar örtugar. Vi måste komma ihåg att örtugen ju var ett helt nyintroducerat (eller kanske till och med *ännu ej* introducerat?) mynt år 1375. Myntningen av dylika nymodigheter får nog de första åren antas ha skett i rikets centralort, där också behovet av mynt av högre valör måste ha varit störst.

— Förekomsten av en trekronors-sköld som centralmotiv talar också för att typen hör till de yngsta örtugarna i Albrekts myntning. Trekronors-skölden blev som myntmotiv mycket populär, och användes flitigt av de efterföljande regenterna. Det är svårt att tänka sig att denna innovation ligger så tidigt som under 1370-talet.

— Hildebrands försök till förklaring av bokstäverna 'S' och 'p' är minst sagt långsökt. Betydelsen av bokstaven S skall vi behandla nedan, men något behov av ett litet 'p' för att skilja 'Silverbergets' örtugar från Stockholms kan knappast ha varit aktuellt eftersom ju dessa hade ett *helt* annorlunda utförande med *krönt huvud* som centralmotiv!

Låt oss nu i stället skärskåda alternativet Söderköping:

— Redan 1285 finns Söderköping omnämnd som myntort i Magnus Ladulås testamente. Kenneth Jonsson har hypotetiskt fört en av Magnus götalandspenningar (LL XVIII C:4) till Söderköping. Myntet är vanligt, och myntningen måste ha varit omfattande. Se fig 2, nr 1.

— Även Birger Magnusson slog sannolikt mynt i Söderköping. Det rör sig här om tvåsidiga penningar med S)(Krona eller struket S) (Krona. Se fig 2, nr 2.

— Myntningsunderlag till brakteater med S inom strålring (LL XXVIII:3) har hittats i Söderköping. Dessa mynt är vanliga och utgivna av Magnus Eriksson, sannolikt från 1354 och framåt. Myntningen måste ha varit omfattande. Se fig 2, nr 3.

— Även brakteater med S inom slät ring (LL XXX:4) förs numera till Söderköping. Dateringen av denna är fortfarande omtvistad, men den är antingen präglad i början av 1300-talet eller ca 1360. Se fig 2, nr 4.

— Även den mycket vanliga gruppen med krönt S inom slät ring, som präglades från ca 1360 till ca 1450, med vissa avbrott, förs nu helt säkert till Söderköping. Se fig 1, nr 7.

— Det verkar alltså helt klart att 'S' under hela 1300-talet står som symbol för just Söderköping. Från ca 1360 är detta 'S' dessutom krönt.

Tillsammans med andra uppgifter (tex nämns en "Johannes Hennikini" som "alias monetarius Sudhercopen-sis" år 1367) får man en mycket klar bild av Söderköping som en *mycket aktiv* myntort under en lång tid.

Det är därför helt naturligt att när örtugen väl introducerats i Stockholm och, efter ett par byten av typ initial, etablerat sig som en nödvändig del av myntningen, denna nyhet även introduceras på de andra myntpräglings-centra som var aktiva. Söderköping, med sin stora produktion av penningar, bör ha varit mycket naturlig som kompletterande örtugsproducent. Man kan till och med gå så långt att man kan påstå att det helt enkelt *måste* ha präglats örtugar i Söderköping. Ett skäl till detta är att örtugar präglades i Kalmar, som i jämförelse med Söderköping hade en mycket obetydlig produktion av penningar. Se fig 1, nr 5 och 8.

Vidare noterar man att om LL 9 och 10 förs till Söderköping framträder tydligt en logiskt sammanhängande bild av motivvalen på mynt från Albrekts regeringsperiod.

Om vi bortser från den allra första örtugen, som ju kanske kan betraktas som ett experiment med en ny mynttyp, så erhålles följande resultat:

	Penningar	Örtugar (centralmotiv)
Stockholm	krönt huvud inom slät ring	krönt huvud)(tre kronor på litet kors
Söderköping	krönt S inom slät ring	krönt S)(tre kronors-sköld på stort kors
Kalmar	krönt uncialt E inom slät ring	krönt uncialt E)(tre kronor på litet kors

Kommentar: För tydlighetens skull har centralmotiv för frånsida och åtsida tagits i omvänd ordning för Söderköpingsörtugarna. Det existerar även Kalmar-örtugar med omkastade centralmotiv (se t ex LL 8).

Med ovanstående har författaren sökt visa att LL 9 och LL 10 med största sannolikhet präglats i Söderköping. Om man nu trots allt verkligen vill tänka sig att mynt präglats i Silverberget, så borde de snarast sökas bland några av de penningar med krönt huvud (...lika gode...penningar...som slogos i Stockholm), som dateras till ca 1370-talet. De bör alltså sökas bland Malmer KrHÄlla-

j, och varför i så fall inte välja någon som stilmässigt avviker från de övriga...? Denna övning överlätes dock till den intresserade läsaren!

Till sist önskar författaren framföra ett tack till Kenneth Jonsson, utan vars envishet ("Är det inte dags att du skriver några artiklar för SNT snart?") detta aldrig skulle ha publicerats. Ett stort tack även till Monica Golabiewski Lannby som ordnat bildmaterialet.

Referenser:

1. B. Ahlström *auktionskatalog* nr 26, 1982, objekt nr 9 och 456. nr 34, 1986, objekt nr 51.
2. *Diplomatarium Suecanum* 9-1 sid 261.
3. Golabiewski, M. Studie av 1300-talsbrakteater i ett depåfynd från Närke. *Nu-mismatiska Meddelanden* XXXIV, sid 105 - 122.
4. Hemmingsson, B. Svenska bokstavsbrakteater från senmedeltiden. *Myntkontakt* 1979, nr 3, sid 56 - 58.
5. Hildebrand, H. Mynt från Sveriges medeltid. Ingår i *Sveriges Medeltid*. (Finns även som faksimiltryck 1969 av L-I Jönson och B. Saxin)
6. Jonsson, K. Fastlandsmyntningen under Birger Magnusson. *NNÄ* 1975/76 sid 83 - 161.
7. Jonsson, K. Myntningen under Valdemar 1250 - 1275 och Magnus Ladulås 1275 - 1290. *Myntkontakt* 1984, nr 4/5, sid 121 - 125.

8. Lagerqvist, L.O. *Sveriges mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt*. 1970.

9. Liedgren, J. Kontrakten med myntmästarna i Västerås 1480 - 1538. *NNÄ* 1965.

10. Liedgren, J. Kontrakten med myntmästarna i Stockholm och Uppsala 1449 - 1527. *NNÄ* 1967.

11. Malmer, B. *Den senmedeltida penningen i Sverige*. 1980.

12. Styffe, C.G. *Bidrag till Skandinavien historia* I, Stockholm 1859, sid 156ff.

13. Thordeman, B. *Sveriges Medeltidsmynt*. *Nordisk Kultur* XXIX, 1936.

Kungliga Myntkabinetten informerar om den nya kulturminneslagen

Av Monica Golabiewski Lannby

Redan år 1666, under Karl XI, fick vi vår första fornminneslag, *Kongl. Mayst:s Placat och Påbudh Om Gamble Monumenter och Antiquiteter*, och Sverige har därmed den äldsta fornminneslagstiftningen i Europa. Genom plakatet blev all återkan på fornminnen förbjuden. Under samme kung kompletterades lagen år 1684, på riksantikvariens Johan Hadorphs tid (1679–93), och inlösen till kronan påbjöds av alla jordfunna föremål i ädelmetall och koppar. Fornminneslagen har sedan dess genomgått flera förändringar men trots detta har dess traditionsbundna karaktär bevarats.

Den 1 januari 1989 träder en ny lag i kraft, *Lag om kulturminnen m.m.* (Svensk författningssamling 1988:950), vilken omfattar bestämmelser om fornminnen, byggnadsminnen, kyrkliga kulturminnen och utförelse av kulturföremål. Genom den nya lagen upphävs lagen om fornminnen 1942, lagen om byggnadsminnen 1960 samt lagen om skydd mot utförelse av vissa äldre kulturföremål 1985. Vår information avser de nya bestämmelserna och framförallt dem som berör mynt-

Inledande bestämmelser (1 kap.)

Vår nya kulturminneslag börjar med inledande bestämmelser. Där heter det bla:

”Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö.

Ansvar för detta delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter skall visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete skall se till att skador på kulturmiljön såvitt möjligt undviks eller begränsas.” (1 §)

Fornminnen (2 kap.)

Fasta fornlämningar

Definitionen av fasta fornlämningar är förtydligad. Fasta fornlämningar är bla:

”... lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som

har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna.” (1 § andra stycket)

Sådana fasta fornlämningar enligt den nya lagen — vari mynt ofta påträffas — är:

- * gravar, gravfält, kyrkogårdar och andra begravningsplatser
- * samlingsplatser för rättskipning, kult (offergröpar, offerkällor), handel
- * lämningar av bostäder, boplatser, arbetsplatser, arbetsliv och näringsfång
- * ruiner av borgar, slott, kloster, kyrkobyggnader, försvarsanläggningar
- * skeppsvrak äldre än ett hundra år

Till en fast fornlämning hör ett sk fornlämningsområde (2 §), dvs ett så stort område på marken eller sjöbotten som behövs för att bevara fornlämningen och ge den ett tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Hur stort detta område är prövas av länsstyrelsen.

Fornfynd

Liksom de fasta fornlämningarna är i den nya lagen också fornfyndet definierade:

”Fornfynd är föremål som saknar ägare när de hittas och som

1. påträffas i eller vid en fast fornlämning och har samband med denna eller
2. påträffas under andra omständigheter och kan antas vara minst ett hundra år gamla.” (3 §)

Fornfynd från fast fornlämning tillfaller liksom tidigare staten. Många skattfynd anträffas ofta i samband med fast fornlämning, tex i tidigare boningshus, som ej kan urskiljas före undersökning. Bärgas ett skeppsvrak som är en fast fornlämning, skall det tillfalla staten om det saknar ägare. (8 §)

Hembud

Fornfynd enligt 3 § 2 ovan tillfaller upphittaren men med skyldighet att erbjuda staten fyndet för inlösen mot

betalning. Denna sk hembudsplikt, som finns med redan i 1684 års plakat, har utvidgats och omfattar nu återigen bronsföremål (avskaffat i 1873 års förordning) samt depåfynd enligt följande:

- ”1. om fornfyndet innehåller föremål som helt eller delvis består av guld, silver, koppar, brons eller annan legering med koppar eller
2. om fornfyndet består av två eller flera föremål, som kan antas ha blivit nedlagda tillsammans!” (4 §)

Enligt 4 § 2 är *alla* föremålen i en depå (skatt) att betrakta som *ett* fornfynd. Följaktligen är numera *alla* föremål ingående i en depå, *oavsett beskaffenhet*, hembudspliktiga. Även däri ingående föremål av textil, trä, bly eller annat i form av tex en behållare är hembudspliktiga.

Fynd som skall tillfalla eller hembjudas staten skall av upphittaren snarast anmälas hos Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer (i lagen och här kallat riksantikvarieämbetet), länsmuseum eller polismyndighet. Fynd av skeppsvrak kan även anmälas till kustbevakningen. Upphittaren är också skyldig att till dessa på begäran lämna ut fornfyndet. (5 §)

Skydd, vård och undersökning av fornlämning och plats där fornfynd påträffats

Det är förbjudet att på något sätt ändra eller skada en fast fornlämning. Plats där fornfynd tidigare påträffats jämställs nu med plats för fast fornlämning. Endast riksantikvarieämbetet och länsstyrelsen, eller annan som länsstyrelsen lämnat tillstånd, får:

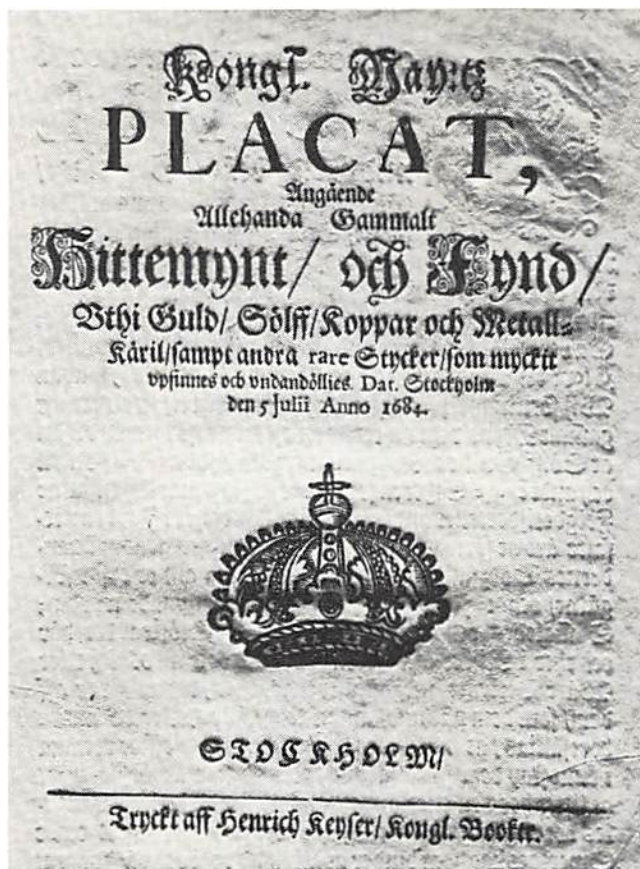
- ”...undersöka en fast fornlämning, bärga ett skeppsvrak som är en fast fornlämning samt undersöka en plats där fornfynd påträffats.” (8 §)

Inlösen och hittelön vid fornfynd

Vid inlösen av fornfynd utgår ersättning:

- ”...med ett belopp som är skäligt med hänsyn till fyndets beskaffenhet, för föremål av ädelmetall dock minst motsvarande metallvärdet efter vikt, uppräknat med en åttiondel.” (16 §)

Därtill kan även särskild hittelön lämnas. Denna paragraf, som har sitt ursprung redan i 1734 års lag, har inte ändrats i den nya kulturminneslagen.

Frågor om inlösen, ersättning och hittelön prövas av riksantikvarieämbetet, som också vid fyndfördelning kan överlåta fyndet på annat museum som åtar sig att ansvara för föremålen eller låta dem återgå till upphittaren. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer är central förvaltningsmyndighet för ärenden om kulturminnesvård. Kungliga myntkabinetet är den institution inom myndigheten som bland andra åligganden handlägger myntfynden.

Metallsökare

Metallsökare får inte medföras på fasta fornlämningar annat än vid färd på allmän väg (18 §). På Gotland ligger de arkeologiska fyndplatserna så tätt att man förbjudit användning av metallsökare över hela länet. I övriga delar av landet är användningen förbjuden på sådana platser där hembudspliktiga fynd tidigare påträffats (19 §). Avgränsningsfrågan prövas av länsstyrelsen som också kan medge dispens från metallsökarförbudet. Bestämmelserna om metallsökare tillkom re-

dan 1 juli 1985 men integreras nu i kulturminneslagen.

Ansvar mm

Om man bryter mot lagen kan man förlora rätten till fyndet och dömas till böter eller fängelse. Metallsökare kan förverkas.

Skydd mot utförel av vissa äldre kultur-föremål (5 kap.)

Tillstånd till utförel

Mynt och medaljer i enskild ägo, som ej är jordfynd, är undantagna i kapitlet om utförel av äldre kulturföremål och får alltså utan tillstånd föras ut ur landet.

Mera om myntfynd

Myntfynden utgör en mycket viktig källa till kunskapen om politiska och ekonomiska förhållanden under äldre tider. Från vikingatid och medeltid finns få skriftliga dokument bevarade. Därför är mynten särskilt viktiga för

Kungl Myntkabinetet

Utställningar:

Ingång Narvavägen
(hörnet Linnégatan) 2 tr, Stockholm

Tillfälliga utställningar:

"Ur dolda gömmor"
förlängd till slutet av maj.
"Antika mynt med andra ögon"
visas under febr. på Ullinge
Vårdshus, Eksjö.
"Statsbudgeten under 400 år"
visas i riksdagshuset
(endast grupper) to m 12 feb.
Ring i övrigt telefon 08-783 94 00
för programinformation.

Museet:

Tisdag - söndag 11-16
Måndag stängt

Besöksid: tisdag 13-16
ingång Narvavägen

Besöksadress

(efter överenskommelse om tid
per telefon): Storgatan 41

Postadress:

Box 5405, 114 84 Stockholm
Tel: 08-783 94 00

all historisk forskning. Mynten är ofta daterbara till ett bestämt år eller till regent och beståmbara till präglingsort och ger värdefull hjälp vid dateringen av andra arkeologiska fynd samt fasta fornlämningar.

Fornminneslagstiftningen har haft till följd att en mängd värdefulla myntfynd genom åren har kunnat införlivas med de offentliga museisamlingarna och där hållas tillgängliga för både allmänhet och forskare. Kungliga myntkabinetets samlingar är till stora delar uppbyggda av bl a myntfynd redan under 1600-talet.

För att allmänhet och forskare skall få kännedom om myntfynden är det nödvändigt att de publiceras. I det pågående projektet Landskapsinventeringen ingår samtliga kända fynd. Nya myntfynd som fyndfördelats publiceras summariskt av Kungliga myntkabinetet i Nordisk Numismatisk Årsskrift. Enskilda fynd, som är av särskilt intresse för forskningen, publiceras i sin helhet framförallt i olika numismatiska tidskrifter men också i regionala tidskrifter såsom hembygdsföreningarnas årsböcker. De stora myntfynden från vikingatiden bearbetas inom forskningsprojektet Mynt från vikingatiden funna i Sveri-

ge och publiceras fortlöpande i skriftserien Corpus Nummorum Saeculorum IX–XI qui in Suecia reperti sunt (CNS).

Hembudspliktens (=x) omfattning i historiskt perspektiv

Fyndet utgörs av	1684 års plakat	1734 års lag	1828 års förordning	1867 års förordning	1873 års förordning	1942 års FML	1989 års KML
Guld, silver, koppar	x	x	x	x	x	x	x
Brons	x	x	x	x	—	—	x
"Andra konststycken"	x	x	x	—	—	—	—
Sten och trä	—	—	x	—	—	—	x*
Depå med guld, silver eller koppar	—	—	—	—	—	x	x
Depå oavsett beskaffenhet	—	—	—	—	—	—	x
"Ettundraårsregeln"	—	—	—	—	—	x	x

* Endast om de ingår i depåfynd.

Litteratur: Golabiewski, M.: Kungl. Myntkabinettet informerar om myndfynd. Myntkontakt nr 4/5, 1984 s 136. Hedenlund, I.A.: Fornfynd och hembudsplikt. Ad Patriam Illustrandam s 375–92. Uppsala 1946.

Upphittare av mynt kan insända dessa jämte uppgifter om fyndomständigheter direkt till:

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer

Kungl. Myntkabinettet
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel. 08-783 94 00

**GYNNA
SVENSK
NUMISMATISK
TIDSKRIFTS
ANNONSÖRER**

**FRÅN KUNGLIGA
MYNTKABINETTET**

Gästforskare i Kungl Myntkabinettet under 1988

Nu, i början av 1989, är det åter dags att rapportera något om det gångna årets forskarbesök i KMK.

En tjeckoslovakisk kollega, Dr Jiri Sejbal, kom under en vecka i slutet av februari. Dr Sejbal är chef för det stora museet i Brno, han är medeltidshistoriker med numismatik som specialitet och hans studier här gällde huvudsakligen de mynt av böhmiskt-mähriskt ursprung som finns i KMK:s samling av vikingatida myntfynd. Det föredrag han höll (för SNF, Arkeologiska Samf m fl) handlade också om

HÅKAN WESTERLUND
MYNTHANDEL

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER**

*Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar före 1930*

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel 08-11 08 07

Mährens tidigmedeltida myntning. Besöket var arrangerat i samarbete med Svenska Institutet, som stod för kostnaderna. I planläggningen ingick även studier av svensk museiorganisation, utställningsteknik, etc. Särskilt intresserad var Dr Sejbal givetvis av KMK:s utställningar. För oss som arbetar här var det uppmyrtrande att från ett perspektiv utifrån möta så mycket entusiasm och positiva omdömen – säkert inte dikterade av enbart artighet, utan snarare av Jiri Sejbals erfarenhet från andra museer i Europa. En stor del av hans entusiasm berodde säkert på det för hans forskningsarbete rikhaltiga materialet i vikingatidsfynden.

Våra nordiska kolleger dyker upp då och då för några dagars arbete i KMK: från Oslo Kolbjørn Skaare, från Köpenhamn Jørgen Steen Jensen och Anne Kromann och från Helsingfors Pekka Sarvas och Tuukka Talvio. Den sistnämnde har nu avslutat manuskriptet till *The Stockholm Collection: Anglo-Saxon Coins, Harold I and Harthcnut*, som skall publiceras av

The British Academy i serien *Sylloge of Coins of The British Isles (SCBI)*.

Forskarstuderande från svenska universitet kommer också; en av dem är Ulla Silvegren, som förestår myntkabinettet i Lunds Unniversitets Historiska Museum. I maj tillbringade hon en vecka i KMK för sitt doktorsarbete ang Sven Estridsens myntning. Lennart Lind, Stockholm, disputerade i juni 1988 på avhandlingen *Romerska denarer funna i Sverige*. Fynden finns till allra största delen i KMK. Linds fortsatta arbete med denarfynden gäller en engelsk version och en planschdel med avbildningar av hela det svenska fyndmaterialet.

Johan Flemberg, Uppsala, har under detta och föregående år flitigt utnyttjat det numismatiska biblioteket i samband med sitt avhandlingsarbete om Afrodite.

Jan Appelqvist, Stockholm, har regelbundet en dag i veckan, utom under sommaren, studerat svenska medeltidsmynt i KMK:s samling.

Under sommaren duggade de utländska forskarbesöken tätt: Yvonne Harvey, Durham, för 10 dagars studier i Winchesters myntning under vikingatid – ett arbete som närmar sig sin fullbordan. Samtidigt kom Robert Coleman, en amerikansk student med Marshallstipendium vid universitetet i Oxford. Där är han elev till Michael Metcalf, som förestår Heberden Coin Room i Ashmolean Museum. Robert Colemans studier gällde medeltida myntning i det Tyska Riket, närmare bestämt i staden Deventer, där han genom en jämförande stampundersökning skulle försöka klarlägga myntförhållanden under sent 900-tal och 1000-tal.

Roberts besök varade tre veckor, så att den sista veckan gav tillfälle att möta våra tyska vikingatidsmedarbetare, som denna gång kom alla tre under en 14-dagarsperiod: Gert och Vera Hatz från Hamburg och Peter Berghaus från Münster. Det blev en tid av intensivt arbete och fruktbara diskussioner, som återigen visade KMK:s centrala roll för numismatisk forskning.

Under september besökte G K Jenkins, London, KMK samt Helsingfors för att där se på Keckmans samling av antika grekiska mynt. Publiceringen av Keckmans samling ingår i KMK:s Sylloge-projekt, till vilket även utländska medarbetare knutits.

Elsa Lindberger

Numismatisk frågesport vid SNF:s julfest måndagen den 12 december 1988

Rätt svar återfinns i detta nr på sid 21.

1. Vilket av de svenska mynten från år 1987 kan man lyfta med en magnet?
 1. 50 öre
 - X. 1 kr
 2. 5 kr
2. För lite mer än ett år sedan (okt -87) hittades i Lödöse myntningsunderlag för ett mynt med utseende enl fig här nedan. Myntet är därmed troligen svenskt. Vad trodde man tidigare att det kom ifrån?

1. Nordtyskland
 - X. Norge
 2. Danmark
3. En av våra nuvarande sedlar kommer att ändras (färg) under 1989. Vilken?
 1. 10 kr
 - X. 100 kr
 2. 500 kr
 4. Till SNF:s årsmöte 1988 i Kalmar slogs en medalj som hedrade en kvinnlig svensk numismatiker. Vad hette hon?
 1. Rosa Neumann
 - X. Rosa Luxemburg
 2. Rosa Norström
 5. Eugen Erhardt, en särpräglad medaljkonstnär, född i Tyskland, verkade i Sverige från 30-talets början till sin död 1972. Han gjorde en svit medaljer (alla unika och gjutna) till minne av en svensk kung. Vilken?
 1. Gustav II Adolf
 - X. Gustav III
 2. Gustav IV Adolf
 6. Den sk Gripenhielmsdukatet från år 1695 är en lite udda myntning inom den svenska myntserien. Vem var egentligen denne Nils Gripenhielm?

1. Ägare till Östra Silvbergs gruvor
 - X. Landshövding i Falun
 2. Hovrättsassessor vid nedre Norrlands hovrätt
7. Vår 10 000 kr sedel utgår som lagligt betalningsmedel 31/12 1991. Denna sedelvalör har endast tryckts två år. Vilka?
 1. 1937, 1957
 - X. 1938, 1959
 2. 1939, 1958
 8. Sestertien, ett betydande romerskt bronsmynt som även blev räkneenhet under kejsar Augustus, genomgick en betydande försämring i takt med den förödande inflationen under de tre första århundradena e Kr. Vilken metall var det som närapå helt försvann ur myntet?
 1. Koppar
 - X. Tenn
 2. Zink
 9. Dukatmynt av olika valörer slogs för drottning Kristina i Tyskland. Var är den här avbildade 2-dukatet en slagen?

1. Mainz
 - X. Erfurt
 2. Stralsund
10. Minnespenningar har vanligtvis fram till Oskar II slagits och utdelats vid kröningen av regenten. Vid en av nedanstående regenters kröning slogs emellertid inget minnesmynt. Vilken?
 1. Oskar I:s
 - X. Karl XV:s
 2. Oskar II:s
 11. Djurmotiv är inte så vanliga på svenska mynt men det finns exempel med fåglar och lejon. Ett kräldjur finns även avbildat på ett mynt. Från vilken regent kommer det myntet?
 1. Knut Eriksson
 - X. Knut Långe
 2. Johan Sverkersson

12. Till VM i ishockey 1989 kommer som bekant ett guldmynt att ges ut. Vilken konstnär har skapat myntbilderna?
 1. Marit Krogh
 - X. Ernst Nordin
 2. Bo Thorén
13. I boken "Vad kostade det" av Lars O. Lagerqvist och Ernst Nathorst-Böös från år 1985 finns många intressanta uppgifter om priser och löner genom tiderna i Sverige. Bl a finns där en uppgift om bödelns årslön 1555. Hur stor var den?
 1. 52 mark
 - X. 152 mark
 2. 252 mark

(1 daler = 3 1/2 - 4 mark, 1 mark = 8 öre = 24 örtugar = 192 penningar)

LYCKA TILL!!
Torbjörn Sundquist

En silverbägare med märklig historia

En märkvärdig silverbägare finns i Ås prästgård, Jönköpings län. Då det för den svenska armén så olyckliga slaget vid Poltava stod 1709, befann sig bland de svenska trupperna bataljonspastorn Johan Biurbeck (1672-1746). Han blev liksom de flesta andra svenskar tillfångatagen och blev förd till Sibirien. Han frigavs 1722 efter att ha fått utstå svåra lidanden och umbäranden, bl a hade han använts av ryssarna som "dragdjur" vid försling av malm. På nacke och hals lär han ha haft tjocka valkar efter oket. I Sibirien predikade han vid järnbruket Fetkoffka för svenska fångar. På hemvägen upplettade Biurbeck i närheten av Poltava 10 silvermynt och medaljer, vilka han före slaget gömt under en bro. Sedan Biurbeck blivit kyrkoherde i Ås, lät han förfärdiga en silverbägare med mynten och medaljerna infällda. Bägaren förseddes med inskriften: *Fädd i Saxen, förvarade i Rüssland, hemförde till Småland af J. Biurbeck.*

Silverbägaren liksom pastoratet innehades av Biurbecks ättlingar till J.C. Hesselgrens död 1862, då den inköptes av bonden Sven Andersson i Flahult. Genom särskilt testamente förordnade denne, att *bägaren skall för evärdliga tider innehavas av blivande kyrkoherdar i Åhs, man efter man.*

I W

RECENSIONER

Magnus Widell: *Smålandsbankens sedlar*. Numismatiska Litteratursällskapet i Göteborg, Mölndal 1988. 64 s, rikt ill. ISBN 91-970878-0-7. Pris 30 kr. Slutsåld på förlaget.

I Sverige fanns det under 1800-talet 31 sedelutgivande privatbanker. Dessa bankers sedlar dominerade sedelcirkulationen i landet. I motsats till många av sedlarna från "Sveriges Rikes Ständers Bank" var dessa privatbanksedlar utseendemässigt mycket attraktiva. För många samlare med intresse för den egna hembygden har de enskilda bankernas sedlar mycket att ge. Den bank som kanske rönt det största intresset under årens lopp är Smålands Privat Bank/Smålands Enskilda Bank. Alla våra främsta "sedelexperter" – Torgny Lindgren, Aleksandr Platbarzdis, Ernst Nathorst-Böös och Lennart Wallén – har behandlat de småländska sedlarna ur olika aspekter. Till denna vittra skara sluter sig nu Magnus Widell. I *Widells Smålandsbankens sedlar* finns många nya uppgifter som hämtats från Smålandsbankens arkiv (Götbanken) i Jönköping. Efter en kort inledning går författaren igenom sedelutgivningen under de sju oktrojerna (1837–1903). Här får läsaren uppgifter om sedeltryckare, frågor rörande sedlarnas färger m m.

Av stort intresse är kapitlet om *Sedlarnas spridning och bankens växlingsombud*. För de enskilda bankerna var det av yttersta vikt att sedlarna kom i omlopp, eftersom mycket av den egna verksamheten var beroende av att kunna utnyttja de egna sedlarna vid långivning. Sedlarna fick inte komma tillbaka för snabbt, tillsammans med krav att de skulle inlösas i rikets mynt. I Stockholm kom handelshuset Jakob Palm, Svensson & Co. att fungera som växlingsombud. Mot en ersättning av 500 riksdaler mottog detta handelshus två gånger i veckan sedlar för inväxling i riketsmynt. År 1848 övertog stadsmästaren Johan Holm detta uppdrag fram till 1864 då Wallenbergs Stockholms Enskilda Bank slutligen tog över. En tidsbild av hur det kunde gå till i det lilla Sverige är att styrelsemedlemmarna fick hjälpa till med spridningen av bankens sedlar. Om någon styrelsemedlem var på resa, fick han ett visst belopp i smålandssedlar, som han sedan skulle försöka växla i riketsmynt under sin bortovaro. Ett mycket intressant kapitel rör *Sedelförfalskning och efterapare*. Här har också mycket riktigt flera andra författare ägnat stort intresse åt ämnet. Widell har genom sitt arbete kunnat lämna ytterligare uppgifter – främst p g a att han haft tillgång till bankens styrelseprotokoll.

Ungefär samtidigt som Widell ägnade sig åt sina forskningar i ämnet Smålandsbankens sedlar, skrev Lennart Wallén sin

utförliga artikel *Småländska bankers sedlar* i Kronobergsboken 1987 (SNT 1988:3, s 60–61). Dessa två författare behandlar delvis samma ämne, men med lite olika utgångspunkter. Wallén beskriver mycket pedagogiskt och kunnigt 1800-talets Sverige och dess kreditinstitutioner samt de tre småländska enskilda bankerna. Widell behandlar endast en bank på ett ingående sätt. De två skrifterna har också olika målgrupper: Widell riktar sig direkt till numismatikerna medan Walléns artikel i Kronobergsboken är ämnad att upplysa en bredare allmänhet.

Ingen behöver vara störd över att de två författarna delvis talar om samma saker. Ibland kommer de fram till samma sak (och då tror vi dem) och någon gång har de olika uppfattningar (då skapas debatt).

Med glädje kan undertecknad notera att Numismatiska Litteratursällskapet i Göteborg utgivit sitt första häfte som behandlar sedlar. Vi hoppas det kommer fler!

Ian Wiséhn

Ernst Nathorst-Böös: *Annorlunda betalningsmedel*. Numismatiska Litteratursällskapet i Göteborg skrift nr 25. Mölndal 1988. 56 s. ISBN 91-970878-2-3. Pris 35 kr. Erhålles enklast genom att beloppet insättes på postgiro 87 81 24-7, Numismatiska Litteratursällskapet, Göteborg.

Sällskapets redaktör uttalar i början av skriften, att den är "lämplig för nykomlingar inom det numismatiska området". Men en genomläsning avslöjar mycket nytt även för en relativt väl bevandrad amatör. Registren har en stor spännvidd eller vad sägs om att antalet omnämnda betalningsmedel, termer m m är 97 och att antalet omnämnda orter, länder och områden är 75, så förstår var och en, vilken värdefull uppslagsbok som denna skrift kommer att vara.

Nathorst-Böös valde till sentens för sin skrift fyra rader ur Iliaden om köpenskap. Redan dessa rader blir ett fint belägg på målfalden i begreppet "annorlunda betalningsmedel".

Det är en både bild- och textmässig fängslande läsning som bjudes oss. En värdig avslutning på en mångårig verksamhet i numismatikens tjänst!

NUF

Keld Grinder-Hansen: *Og har du penge... Træk af pengenes historie*. P. Haase & Søns Forlag, København 1987. 48 s. ISBN 87-559-0794-6. Pris 98 dkr.

Denna bok är avsedd för historieundervisningen i folkskolans klasser 5–10. Efter en inledning om "Hvad er penge?" kommer följande kapitel:

Byttehandel,

Oldtid og middelalder,
Penge og pengemænd,
Inflation,
Montfremstilling,
Falske penge,
Mønter og overtro,
Hvad mønter kan fortælle.

Vissa av kapitlen är skrivna med tanke på att utgöra underlag för grupparbete. Boken är verkligen fyndigt och rikt illustrerad (bilden till tex ämnet bankrutt är mycket dramatisk). Det är med ett småleende som de flesta bilder igenkänns. Men materialet är helt "up to date" – tex med spelkortstrycket på de nya brasilianska sedlarna, Hitlers falska pundsedlar och kontokort.

Boken avslutas med ett par rader om "det pengeløse samfund" och konstaterar härom: "Det er vi vel i sidste ende selv alle sammen med til at bestemme".

NUF

Thomas Lindkvist: *Plundring, skatter och den feudala statens framväxt. Organisatoriska tendenser i Sverige under övergången från vikingatid till tidig medeltid*. Opuscula Historica Upsaliensia 1. Uppsala 1988. 78 sidor. ISBN 91-506-0689-1. ISSN 0284-8783. Pris 30 kr.

I denna tidskrift har tidigare berörts olika tolkningar av våra vikingatidsskatter – handel, sjöröveri, plundringståg o dyl, tex i Peter Sawyers "Kungar och vikingar". Den därpå följande tiden var en epok, då en genomgripande omvandling av det svenska samhället ägde rum. Det har därför synts mig angeläget att fästa uppmärksamheten på ovannämnda skrift. Jag tillåter mig citera följande ur en recit i boken:

"Vikingatidens samhälle grundades på att kungar och stormän kontrollerade ett utbyte med dyrbara varor eller på att de företog plundringståg mot främmande länder. Detta övergick till det medeltida samhället där jordägande och kontroll över det egna områdets människor och resurser fick en allt större betydelse."

"Statsmaktens former och konungarnas befogenheter skiftade från landsdel till landsdel under den tidiga medeltiden. I detta arbete hävdas att dessa skillnader berodde på att staten och kungamakt växte fram på skilda sätt. I Västergötland skedde det gradvis och kontinuerligt. I ett landskap som Uppland bjöd däremot plundrande stormän länge ett motstånd mot en kungamakt med expanderande maktanspråk."

Det är en liten, men mycket innehållsrik skrift! Utvecklingen inom forskningen av statsbegreppet redovisas ingående. Kyrkans frammarsch och hierarkiska uppbyggnad tillmåts särskild betydelse för statens tillkomst. Tillkomst och innebörd av olika skatter – betecknade som intern tillägnelse – beskrivs ingående. Vi undervisar även i extern tillägnelse – handel och plundring.

En verkligt givande bok!

NUF

Hans Erik Mathiesen: Grækernes mønter. Aarhus Universitetsforlag 1988. 233 sidor. ISBN 87-7288-160-7. Ca 170 Skr.

Den svensk, som är intresserad av den antika grekiska myntningen, har inte tillgång till något större utbud på svenska språket. Därför syns mig ovannämnda arbete vara en gåva från himmelen. Rygga inte för språket, som svensken i gemen så ofta gör! Boken kommer att ge Dig mycket, mycket, när Du i lugn och ro tar till Dig dess utbud.

Första kapitlet lär oss att skilja mellan "Mønter og penge", Därpå följer kapitel om "Møntfremstilling" och "Typer og indskrifter". Kapitlet "Nominaler og vægstandarder" ger Dig en uttömmande redogörelse för dessa betydelsefulla begrepp. Sedan följer mynthistorien, fördelad på följande kapitel:

- V De första mynten
- VI Attika
- VII Peloponnesos
- VIII Cykladerna
- IX Kreta
- X Nord-Grekland
- XI Mellan- och Väst-Grekland
- XII Mindre Asien
- XIII Cypern
- XIV Syd-Italien
- XV Sicilien
- XVI Främre Orienten (även Nord-Afrika)

Vi får en välskriven redogörelse för myntande staders och rikens historia och myntning. Inte mindre än 326 mynt är förlöpande avbildade (med avers och revers). Boken har ett kartmaterial, som visar stadernas och rikenas belägenhet. Den avslutas med kapitlet "Løn og priser", som ger oss många intressanta uppgifter. En bok för varje ny "grek" att börja med, innan han kastar sig över specialverken!

N U F

Claude Fayette: Les billets français du vingtième siècle. La Roche sur Yon, Édition L'Aureus, 1987. 175 sidor, rikt illustrerad i färg. ISBN 2 950 041 018. Ffr 370.

Rubricerade katalog behandlar som titeln anger franska sedlar utgivna under 1900-talet, dock enbart Banque de France-emissioner. Katalogen ingår som del fem i en serie benämnd "Collection 'Histoire du Papier Monnaie Français' ". Tidigare har i serien publicerats: 1/. Maurice Muszynski: Les billets de la Banque de France; Les émissions du Trésor (4:e uppl. 1988). 2/. Samme förf: Les assignats de la révolution Française (1981). 3/. Maurice Kolsky och M Muszynski: Les billets de la Banque de l'Indochine (1986) och 4/. M Kolsky: Les billets des D.O.M. - T.O.M. (1987). Ytterligare fem volymer är planerade: 6/. Les billets de la guerre de 1870. 7/. Les billets de nécessité de la première guerre mondiale. 8/. Les caisses centrales (Outre-Mer). 9/. Les billets d'Afrique du Nord, och 10/. Les « quatre vieilles » banques coloniales.

Föreliggande volym är främst av intresse för variantsamlare av moderna sedlar. Varje tryckningsdatum och signaturvariant har åsatts ett eget katalognummer och värderingspris. Vad gäller värderingarna tycks det som om fransmännen inte vet hur de skall ha det. Ett exempel: Den "klassiska" 5000 francs, typ "Flameng" som trycktes 1918 men utgavs först 1938 värderas av Fayette till 13500 francs i konserveringsgrad 01. I fjärde upplagan av del ett (se ovan) värderas samma sedel till 6000 francs i samma konserveringsgrad! För recensenten synes det minst sagt märkligt att två kataloger utgivna av samma förlag inom loppet av några månader har så extrema skillnader vad gäller värderingar. För läsaren måste sådana skillnader vara högst förvirrande, men vilka utmärta instrument för den mindre seriösa handlaren som vid inköp kan referera till Muszynski och vid försäljning till Fayette!

För den svenske samlaren som med sannolikhet främst är intresserad av typer och önskar skaffa litteratur om moderna franska sedlar är Muszynskis bok att rekommendera framför Fayettes, då den behandlar Banque de Frances sedlar från början år 1800 och dessutom tar upp statliga utgåvor och de allierades militärsedlar från det senaste världskriget.

Fayettes bok får tyvärr sägas vara av värde endast för bibliofilen som önskar skaffa samtliga volymer ur serien. I övrigt är den enda förtjänsten att illustrationerna är av bättre kvalitet här än i del ett, något som dock knappast kan berättiga det väl tilltagna priset.

L.M. Carlzon

András Kovalcsik: Horváth Endre, grafikusművész, élete és munkássága. Budapest, 1986. 88 sidor. ISBN 963 0323028. 360 forint.

Föreliggande bildverk är en hyllning till konstnären och gravören Endre Horváth (1896 - 1954), som har gått till historien som mannen bakom de flesta ungerska sedlar utgivna mellan åren 1936 och 1949. Valörerna 20, 50 och 100 forint av 1949 års typ emitteras ännu idag av Magyar Nemzeti Bank. Bland hans skapelser återfinnes alltså samtliga av banken utgivna inflationssedlar från 1946.

Förutom färgplanscher som avbildar samtliga sedlar designade av Horváth illustreras flera av konstnärens originalskisser i blyerts till porträtt som återfinnes på utgivna sedlar. I övrigt får vi på utmärta planscher studera ett urval av hans gravurer och etsningar samt de frimärken som också har Horváth som upphovsman.

Detta praktverk torde, förutom att det är av värde för den som intresserar sig för ungerska sedlar och då inte minst de som härrör från inflationsepoken, också vara av intresse för bibliofilen som ett exempel på de ibland utsökta bokproduktioner som Ungern har att bjuda på.

L.M. Carlzon

Kommentar

Som en kommentar till Ernst Nathorst-Böös recension av Hewitt & Keyworth: *As Good As Gold* i Svensk Numismatisk Tidskrift 6:88, där han diskuterar användandet av färg vid sedelframställning, vill undertecknad, då det kan vara av intresse för den sedelhistoriskt intresserade, peka på det faktum att sedeltryckarna i de nordamerikanska kolonierna var tidigt framme inom detta område. Så tryckte tex Benjamin Franklin sedlar i rött och svart för kolonin New Jersey från 1746. Detta är det tidigaste exemplet på användning av två färger som undertecknad känner till, därmed inte sagt att det är det första. Möjligheten finnes att tex japanska sk hansatssedlar kan ha tryckts i flera färger. Från 1762 förekommer New Jerseysedlar tryckta i tre färger. £ 6-valören utgiven detta år trycktes i rött och blått på framsidan och i svart på baksidan.

Ehuru aldrig realiserade, kan Peter Mommas förslag till transportsedlar tryckta i svart och rött från 1740-talet också vara av intresse i sammanhanget. (Se Torgny Lindgren: Till frihetstidens kamp mot sedelfälskning och sedelefterrapning /2/ Peter Mommas och andras förslag till förbättrade sedlar. NNÄ 1979 - 80.)

För den som är intresserad av att förvärva ett exemplar av den engelska boken kan nämnas att priset är £ 15. ISBN-numret är 0-7141-0868-5.

L.M. Carlzon

Jacob Bolten: Het Nederlandse bankbiljet en zijn vormgeving. Amsterdam, De Nederlandsche Bank, 1987. 327 sidor, mycket rikt illustrerad. ISBN 90-207-1610-7. Hfl 113,21 (exportpris exklusive mervärdeskatt).

Förste konservator Dr. Jacob Bolten, Prentenkabinet/Kunsthistorisch Instituut der Rijksuniversiteit te Leiden, har med detta verk främst belyst de nederländska sedlarna ur konsthistorisk synvinkel. Författaren har bedrivit omfattande arkivforskning hos de Nederlandsche Bank och Johan Enschedé en Zonen, Haarlem, som, med undantag för några få sedlar utgivna strax efter den tyska ockupationen under andra världskriget, vilka trycktes av de engelska sedeltryckerierna Thomas De La Rue & Co. och Waterlow & Sons Ltd., tryckt samtliga bankens sedlar sedan den grundades 1814.

Rikligt med citat ur den omfattande korrespondens mellan de olika konstnärerna och banken respektive tryckeriet, som lyckligtvis bevarats till våra dagar, ger en intressant inblick i de omfattande arbeten som ligger bakom en sedels tillblivelse samt inte minst i den med tiden ständigt förändrade smakriktningen inom konsten. Så citeras tex ett avsnitt ur ett brev från konstnären Wagner till banken daterat den 25 februari 1858: "Zunächst sende ich Zeichnung und Gravüre des Köpfes welcher für das runde Mittelfeld der Einfas-

sung bestämt ist. Es war die Absicht des Zeichners eine Dame mit blondem Haar und nordländischem Gesichtsausdruck darzustellen. Auch Nüsser (gravören / förf.an.m./) ist dieser Aufgabe treu geblieben und war außerdem bemüht den Kopf möglichst zu idealisiren und einige kleine Mangel der Zeichnung zu beseitigen."

Av stort intresse är också att man genom sidorna är för är kan följa säkerhetstryckets utveckling i den ständiga kampen att ligga ett steg före efterparerna. Bokens över 200 illustrationer, varav de flesta är i färg och avbildar sedlar och sedelförslag i naturlig storlek, är utmärkta och av särskilt intresse är alla de utkast och förslag, ofta från "tävlingar" mellan olika konstnärer, som aldrig blev realiserade.

Boken innehåller också en katalogdel som beskriver samtliga utgivna sedlar från 1814 till 1987, författad av f.d arkivarien vid de Nederlandsche Bank, P.J Soetens. Denna katalogdel är synnerligen detaljerad och beskriver bl.a omloppstid, underskrifter, konstnärer, gravörer, ja t o m vattenmärkenas stämpelsnidade.

De avslutande sidorna ägnas ett register med faksimiler över de underskrifter som förekommit på bankens sedlar och ett omfattande person- och sakregister.

Det är sällan man får en bok i sin hand som man inte kan kritisera ur någon synvinkel; om inte för direkta sakfel så för vad författaren underlåtit att behandla. Denna volym är ett sådant verk, ett praktverk som aldrig kommer att föräldras.

L.M. Carlzon

Visste Du att...

...att markmyntet ursprungligen (1536) väger 13,16 g, håller 8,23 g silver och mäter 34 mm, men sista gången det slås (1721) är nere i 5,2 g i vikt, 3,61 g i silverinnehåll och mäter 24 mm?

...den lägsta silvervalören, 1 penning, väger och innehåller drygt 1 gram silver under vikingatiden (1020-talet), men under Gustav Vasa, när den för sista gången präglas (1548), bara väger 0,24 g och innehåller så litet som 0,03 g silver (och mäter 12-13 mm)?

...det enda silvermynt som i litenhet kan mäta sig med 1 penning 1528 (12-13 mm) är 10 öre riksmünt (1855-73) med sina 12,7 mm, men att detta väger hela 0,85 g och innehåller 0,64 g silver?

...öret som silvermynt från början (1522) mäter ca 30 mm, väger 4,39 g och innehåller 2,06 g silver?

Adressändring?

Använd postens adressändringsblankett, som Du sänder till:

Svenska Numismatiska Föreningen
Östermalmsgatan 81
114 50 STOCKHOLM

...men att det sista gången (1761) är nere i ca 18 mm diameter, väger 1,09 g och innehåller 0,27 g silver?

...öret som kopparmynt (första gången 1625) ökade i vikt från ca 30 g till 51,5 g (under Kristina), vilket gör det senare till vårt tyngsta kopparmynt, fränsett plåtmynten förstås?

...men att vikten sedan sänktes för att slutligen (sista gången 1778) vara 14,2 g?

...och att vår lägsta bronsmyntvalör i modern tid, 1/2 öre (1856-67), bara väger 1,4 g, men 1 öre (1874-1971) däremot 2 g?

Mynten från Jesu tid

hette en utställning som visades 12 december-mitten av januari av Göteborgs-Postens samlarforum i Humlegården, Scandic Crown Hotel på Polhemsplatsen.

Statsbudgeten under 400 år

heter Kungl Myntkabinettets utställning i riksdagshuset (sammansambningsbanan) som öppnades av talman Thage G. Peterson den 10 januari. Härinvid en bild från högtidligheten. Katalogen kan beställas från Kungl Myntkabinettet (35 kr), Box 5405, 114 84 Stockholm, tel 08-783 94 00. Utställningen visas fredagen den 10/2 1989 kl 15.30 för intresserade medlemmar av Svenska Numismatiska Föreningen och Samfundet Kungl Myntkabinettets Vänner. Förhandsanmälan senast 7 februari till KMK:s expedition tel 08-783 94 29. Samling på Riksplan.

FRÅN KUNGLIGA MYNTKABINETTET

Finansminister Kjell-Olof Feldt och 1:e talman Thage G. Peterson begrundar "Wigforss-skärmen" i utställningen om statsbudgeten i riksdagshuset; Lars O. Lagerqvist gör en kommentar. Foto Gunnel Jansson, Raå.

FRÅGE- SPALTEN

Tack Kjell Holmberg för hjälpen med identifiering av faksimil-exemplaret av Anund Jakob-penningen i SNT 8/1988. Alla uppgifterna stämmer! Exemplaret är präglat på fyrkant-plants. Det sändes upp till SNF för fotografering. Inför publiceringen i 3/1987 klippte av misstag redaktionen fotot, så att "myntet" ser ut att vara runt.

Rolf Sandström, "köparen"

Fråga

Vad är bif. jetong för något?

Det har text på båda sidorna. Jag har även sett liknande tillverkade av silver, men bara text på en sida: "Fader Vår" etc.

Med vänlig hälsning
Stig Allard,
Linköping

Svar:

Det är med en viss tillfredsställelse som jag tar tillfället i akt att svara på denna fråga i tryck. En sådan liten

berlock med "Fader vår" på ena och välsignelsen på den andra sidan visas nämligen upp för mig, när jag var ganska nyanställd vid Kungl Myntkabinettet, någon gång under förra hälften av 1950-talet. Med viss möda lyckades jag få reda på vem som tillverkat den. Det var fabrikkör A. Edvard Olson (1890-1962), ägare av Stålstämpelfabriken i Eskilstuna. Han utförde flera sådana fina gravyrer: just den som jag först såg var hans gesällarbete från 1900-talets början, men efter mer än 30 år kan jag tyvärr inte gå i god för att den var identisk med den här avbildade. Som gesäll arbetade han hos Oscar Feinhals i Eskilstuna och där tillverkades också de första miniatyrerna (jfr annonsen nedan). Olson graverade tex också "Vårt land", vilket meddelas våra läsare i Finland. I samband med besvarandet på 1950-talet kom jag i kontakt med Olson, som personligen var uppe på Kungl Myntkabinettet och identifierade sitt arbete och berättade om sin gesälltid m m.

Sven-Gunnar Jonsson vid Faktori-museet i Eskilstuna och Carl Braunerhielm i samma stad har fyllt på med flera uppgifter. Stålstämpelfabriken, som naturligtvis gjorde mycket annat än berlocker, var mycket framgångsrik under mellankrigstiden och hade som mest 16 anställda gravörer! Olson

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgiv samlarområde)

Lostergatan 5, 222 22 LUND
Tel 046-14 43 69

BLI MEDLEM I SNF -
GOD SERVICE UTLOVAS.
ANMÄLNINGS-
BLANKETT
TEL 08-667 55 98
tisd - fred 10-13.

SPECIE MYNTHANDEL HB

Köper och säljer
Mynt • Sedlar • Medaljer

Spec. Äldre svenska kopparmynt.
Sedlar före 1900.
Kommissionsuppdrag - Auktioner.

Storgatan 19, Box 69
574 01 VETLANDA
Tel 0383-153 01

Den insända miniatyrmedaljen, berlocken eller hur man nu vill kalla den, i nat. storlek ("10-öring") resp förstorad, med Fader Vår på ena, Välsignelsen på andra sidan. Foto G. Hildebrand, Raå.

var en temperamentsfull herre och kom bl a ihop sig med det lokala elverket. När han vägrade betala stängdes strömmen av - då drev han maskinerna med en oljeeldad generator! Hans mångåriga gräl med Mått-Johansson kunde bli en separat uppsats. Vid 60-talets mitt var det bara ett par personer kvar i fabriken och nu är den nedlagd. Stamparna till bl a berlocker förvaras av Jonsson.

Dessa berlocker med miniatyrgravyr var i synnerhet populära i början av seklet, åtminstone i vårt land. En värderad kollega har riktat min uppmärksamhet på några notiser och annonser i den Wedbergiska samlingen av numismatiska tidningsurklipp i ATA (ofta citerad i denna tidskrift). År 1906 finns inte mindre än tre, som avbildas här:

Den märkliga nyheten,

hels bönen Fader vår på en tioöring, profsändes franko jämte ill. priak. å nickel & nysilfver till återförsäljare emot 66 öre pr post-anvisning. **Örebro Förnickligngsfabrik.**

Titta i Portmonnäen,

tag därur 60 öre och insänd dem i postanvisning till **John Fröberg, Finspong, och** blif agent. **Gratis och franko** erhållas då 10 Cigarretter, 6 st. goda Tvålar, 2 Medaljonger af ett 10 öres storlek, den ene med text "Fader vår" etc. och den andra med text "Flitig var" etc., jämte illustr. priakur. å de varor, jag förer. En biförtjänst, som betalar sig bra!

DEN MÄRKLIGA NYHETEN

Hela bönen "Fader vår" på en tioöring

1222 bokstäfver och hvarje liten bokstaf ytterst-säljford

Allt långa på klockkedjor, armband och dylikt, profsändas pr postförsäott jämte illustr. priakur å nickel & nysilfver:

Pris af gold 10 kr., silfver 1 kr., förgylt 60 öre, silfverpläterad 50 öre och aluminium 30 öre.

ÅTERFÖRSÄLJARE HÖG RABATT

JULIUS ERIKSSON, Örebro
Försillings-, Förnickligngs- & Metallfabrik

Två år senare, d v s 1908, kan vi läsa om Olson själv i dagspressen:

Två "Fader vår" på en tioöring. För Västra Sveriges trädgårdsmannasällskap har gravören A. Edv. Olson i Eskilstuna präglat en medalj, afsedd att användas till belöningar inom sällskapets verksamhetsområde. På ena sidan ser man Svea med flaggan, ett par växthus och ett par trädgårdspartier. På andra sidan finnas inom en krans af linnéor plats för inskription. Denna krans är fem millimeter bred, men lägger man den under förstoringsglas, så framträda blad och blommor med fullt klara detaljer. Hr Olson har till ren vidunderlighet drivit förmågan att prägla mycket små detaljer. Sitt namn, A. Edv. Olson, har han utan förstoringsglas graverat å en stans, som är lika stor som det lilla streck, hvilket härefter följer: - Höjden på bokstäfverna är 1/4 millimeter, bredden på deras tryckta omkring 1/25 millimeter. Med denna storlek på bokstäfverna kan man få rum med två "Fader vår" på en tioöring.

FRÅN LÄSEKRETSEN

Keramiska medaljkopior

I Köpenhamn grundades 1843 en keramikfabrik av P Ipsen. Dess produktion är av visst numismatiskt intresse, eftersom fabriken - åtminstone på 1800-talet - kopierade medaljer i terrakotta-liknande massa.

KMK har en från Eberhard Cronas samling (957) förvärvad kopia av en Carl XV-medalj (NNÄ 1938, s 209). Jag har densamma i min medaljsamling (med nr 382 instämplat).

Nyligen förvärvade jag en kopia av en Thorvaldsen-medalj (60 m m) från samma fabrik och i samma massa (med nr 373 instämplat). Kirsten Ben-

Det var tydligen 1908 han blev sin egen och lämnade Feinhals. Ytterligare minst en miniatyrberlock av Olsons produktion är känd, nämligen till Olympiaden 1912 i Stockholm (se SNT 1988:8, s 196).

Till sist en annons från Eskilstuna från 1908, som visar att Olsons förre arbetsgivare fortsatte att slå "Fader Vår" även sedan den forne gesällen "öppnat eget".

Konfirmationsminne

som Brosch med kedja och nål af silfver . . . Kr. 1:50
do do aluminium . 1:-
som Medaljong utan kedja och nål af silfver . . . 1:-
do do aluminium . 0:50

Oscar Feinhals, Eskilstuna.

Naturligtvis kan det inte uteslutas, att det fanns någon ytterligare gravör av dessa berlocker i Sverige, men mest sannolikt förefaller det att de andra köpte från Olson. Vad säger våra läsare, känner de till fler "miniatyrgravörer" från denna tid?

Lars O. Lagerqvist

Svar på frågorna sid 16

1. 2	5. 1	9. 1
2. X	6. X	10. 1
3. 2	7. 2	11. X
4. 2	8. 2	12. 2
		13. 1

NUF

Lag om Sveriges Riksbank

Regeringen har den 8 december 1988 utfärdat en ny lag om Sveriges Riksbank (SFS 1988:1385).

Sveriges riksbank är enligt rege- ringsformen (9 kap § 12) landets cen- tralbank och en myndighet under riks- dagen. Riksbanken får endast bedriva eller ta del i sådan verksamhet som enligt lag ankommer på riksbanken. Vad beträffar betalningsväsendet har riksdagen enligt rege- ringsformen (9 kap § 13) ensam rätt att ge ut sedlar och mynt samt att bestämma om ut- formningen av de sedlar och mynt som banken ger ut. Sedlar och mynt som ges ut av riksbanken är lagliga be- talningsmedel. Penningheten i Sve- rige kallas krona. Kronan delas i ett- hundra öre (§ 5). Sedlar får ges ut med valörerna tio, tjugo (!), femtio, ett- hundra, femhundra, ettusen och tiotus- sen kronor. Mynt får ges ut med valö- rerna tio öre, femtio öre, en krona, fem kronor och tio kronor(!). Dess- utom får minnes- och jubileumsmünt med andra valörer ges ut (§ 6). Riks- banken skall svara för landets försörj- ning med sedlar och mynt (§ 7). Sed- lar och mynt som är skadade eller för- slitna får lösas in av riksbanken. För sedlar som blivit helt förstörda får riksbanken betala ersättning. Om sär- skilda skäl finns, får riksbanken lösa in sedlar och mynt som upphört att vara lagliga betalningsmedel (§ 8).

Riksbanken får själv eller genom bolag som ägs av banken bedriva tryc- kerirörelse, papperstillverkning och tillverkning av sedlar samt tillverk- ning av mynt, medaljer och liknande föremål (§ 25). Innan riksbanken fat- tar beslut av större penningpolitisk vikt skall samråd ske med det statsråd som regeringen bestämmer (§ 42).

Lagen innehåller vidare bestäm- melser om valuta- och kreditpolitik (§§ 9-22), övriga uppgifter (§§ 23-40), om ärendenas handlägg- ning (§§ 41-46), budget, redovisning och vinstdisposition (§§ 47-49), samt avslutande bestämmelser (§§ 50-56).

Lagen träder med vissa undantag i kraft den 1 juli 1989. Övergångsbe- stämmelserna till lagen om rikets mynt (SFS 1970:1028), punkterna 3-6, gäller fortfarande.

T S

FÖRENINGAR

ESKILSTUNA NUMISMATISKA FÖRENING har möten på Nya Gästis kl 19.00 sista tisdagen i varje månad utom december. Auktion varje gång.

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad (utom i juli och augusti) i Gilllesstugan i Kolarby, Skogsvägen 5, Fagersta. Tid: kl 19.00. Under verksamhetsåret anordnar myntklubben 4 st anbudsauktioner med senaste anbudsdag den 2/12. Upplýsningar: tel 0223-116 71.

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING håller möte andra måndagen i månaden kl 18.45 i Traktören, Köpmansgatan 20, Gbg. Auktion varje gång. Sedelsektionen sam- manträder sista tisdagen i månaden kl 18.30 på Engelbretkstugan 71, Gbg. Antik- och medeltidssektionen möts varannan torsdag udda veckor kl 18.30 i Schackspelets Hus, Haga Kyrkogata 3, Gbg. Upplýsningar: Birgit Hahne-Eriks- son 031-52 14 29, Bo Nordell kon- torstid 031-17 79 70 och Anders Falk (anbud) 13 31 41.

HALMSTADS MYNTKLUBB har möten med auktion i Klara-salen kl 18.30 den första måndagen i varje månad utom juli-aug. Upplýsningar: 035-12 96 76.

HÖÖRS MYNTKLUBB har möte med auktion i Höörs Plåts matsal den andra torsdagen i varje månad. Upplýsningar: Evert Olofsson 0413-221 51.

KALMAR MYNTKLUBB har möten första helgfria måndagen i varje månad (utom juni, juli och augusti) kl 19.00 i SE-Banken, Storgatan 17, Kalmar. Upplýsningar: tel 0480-159 29, 0480-115 84. Auktioner varje gång.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad på restaurang Storstugan, Stortorget 1, Katrineholm. Upplýsningar: tel 0150-210 45 el 151 00.

KRISTIANSTADORTENS NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion på Hemgården, Norrtullsgatan 9, Kristianstad, kl 18.30. Listor och upplýsningar genom Ing- var Nilsson 044-713 28.

LUNDS NUMISMATISKA FÖRENING har möten kl 19.15 1/2, 1/3 årsmöte, 5/4 och 10/5. Lokal: Utbildningshuset Studentlitteratur, Åkergränd 1. Upplýsningar: tel 046-12 25 93.

MYNTKLUBBEN NICOPIA har möten andra måndagen i varje månad på Pensionärs- gården, V Trädgårdsgatan 57, Nyköping, kl 19. Upplýsningar: tel 0155-134 29, 671 54, 128 41.

NORRÖPPINGS MYNTKLUBB har möte med auktion kl 19.00 tredje tisdagen varje månad utom i maj-augusti, i Ektorps fritidsgård. Auktionsvisning börjar kl 18.00. Även icke medlemmar är välkomna. Beställ lista på tel 011-12 50 12.

NÄSSJÖ MYNTKLUBB har möte med auktion på Gustavssons Trafikskola, Rådhusgatan 33, Nässjö, Upplýsningar: tel 0383-158 35 kl 07.00-09.00.

SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplýsningar: tel 0910-186 80.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB har möten kl 19 första onsdagen i varje månad (ej juli-augusti). Lokal: Valbo Kommunhus. Upplýsningar: tel 026-18 18 36.

SKARABORGS NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion den 5/2, 5/3, 2/4, 3/9, 1/10, 12/11 och 10/12. Lokal: Club Balder på Kulturhuset Oden i Skövde kl 16.00. Upplýsningar: tel 0500-808 50 (Thord Lund). Datum ej meddelat.

MYNTKLUBBEN SKILLING BANCO, Linköping har möten andra helgfria torsdagen i varje månad (utom maj-augusti). Obs ny lokal och tid: Huvudbiblioteket, Hunne- bergsgatan 8, Linköping i Lindblomsrummet 1 tr upp kl 19.00-21.00. Ärligen anordnas en antik- och samlarmässa samt en resa till Frimynt i Hälsingborg. Upplýsningar: tel 013-12 22 62.

SKÅNES NUMISMATISKA FÖRENING håller möten sista torsdagen i varje månad utom juni-augusti på IOGT, Kungsgatan 16 A. Klubblokalen: Kungsgatan 38 A, Mal- mö, håller öppet varje tisdag kl 19-21 under september-maj.

SÖDRA DALARNAS MYNTKLUBB sammanträder första torsdagen efter den 15 i varje månad kl 18.30 i Rembostugan, ca 5 km norr om Avesta utmed riksvägen. Upplýs- ningar: tel 0226-562 78 eller 0225-131 52.

TRELLEBORGS MYNTSAMLARKLUBB har möte andra måndagen i månaden kl 18.30 i Södersläts Sparbanks samlings- sal, CB Friisgatan 4 A, Trelleborg. På programmet står auktioner, föredrag, lotteri mm. Upplýsningar: tel 0410-345 44.

TÄLJE MYNTKLUBB, Södertälje, har möte i Wendelas rum, biblioteket Luna kl 19.00 andra tisdagen i varje månad. Upplýsningar: tel 0755-445 03 eller 853 17.

NUMISMATISKA KLUBBEN I UPSALA har möte på Uppsala Universitets myntkabi- nett. Tid: 19.00. Upplýsningar: 018-14 97 11. 14/2 auktion, 14/3 årsmöte, 11/4 föredrag.

VETLANDA NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion på Kulturhuset, Storgatan 20, Vetlanda kl 19.15. Visning från kl 18.15. Upplysningar: tel 0383-158 35 kl 07.00-09.00.

VILLSTADORTENS MYNTKLUBB, Smålandsstenar, har möten andra måndagen i varje månad utom juni, juli och augusti. Föredrag och dyl följs av auktion. Servering. Upplysningar: tel 0345-112 95. Lokal: Biblioteket, Smålandsstenar (källarlokalen).

VÄRENDIS NUMISMATISKA FÖRENING, Växjö, har möte med auktion kl 18.30 i Röda Korsets lokal, Kungsgatan 18, Växjö. Upplysningar: 0470-731 14.

VÄSTERBERGSLAGENS MYNTKLUBB har möten 2:a måndagen varje månad januari-maj kl 19.00. Tingshusgränd 2, Ludvika.

VÄSTERÅS MYNTKLUBB har möten på kafeterian, Vallby friluftsmuseum kl 19.00 första onsdagen i månaden. Närvarolotteri vid varje möte. Upplysningar: tel 021-13 94 94 (efter kl 18).

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion Järntorgsgatan 3, 1989: 8/3 och 12/4 kl 19. Upplysningar: tel 019-13 52 13.

FRÅN KUNGLIGA MYNTKABINETTET

Föreläsningar

Kungl Myntkabinettet inbjuder våren 1989 till fyra föreläsningar i bank- och penninghistoria (samtliga föreläsningar börjar kl 19).

Föreläsningarna äger rum i Hörsalen, ingång genom Historiska museet, Narvavägen/Linnégatan, Stockholm. - Fri entré.

Torsdagen den 19 januari

Docent Håkan Lindgren, Institutionen för Ekonomisk historia, Uppsala universitet: "Affärsbankerna - näringslivets herrar eller tjänare? Svenskt bankväsende och svensk industri under 1900-talet."

Torsdagen den 16 februari

Professor Erik Dahmén, Institutionen för nationalekonomi och ekonomisk historia vid Handelshögskolan, Stockholm: "Hur Fattigsverige lånade sig rikt."

Torsdagen den 16 mars

Docent Georg Péteri, Institutionen för ekonomisk historia, Uppsala universitet: "Central Bankers International. Centralbankernas internationella samarbete under 1920-talet."

Torsdagen den 20 april

Professor Göran B Nilsson, TemaT, Universitetet i Linköping: "Drömmen om universalmynnet. Till den skandinaviska myntunionens förhistoria."

Räv på mynt?

En kväll på 1950-talet ringde mig skådespelaren Edvin Adolphson.

"Säg Du, som vet mycket om mynt. Vad är det här? Koppar, stort som en enkrona. Det är kronor på ena sidan och något som ser ut som 1666. På andra sidan står 1/6 ö och så är det en krönt räva."

"Det är ett sjättedels öre från Carl XI, käre Edvin. Men det är inte en räva utan ett lejon."

"Struntprat jag har ju slanten i min hand nu. Jag har hittat den i vårt potatisland i skärgården. Det är en räva."

"Men snälle Edvin, jag försäkrar att det är ett lejon." "Äsch, jag trodde Du kunde dina saker. Det är en räva."

Nu började jag beskriva myntet för honom mycket noggrant och han höll med om att jag tydligen kände till det.

"Men du säger att det inte är en räva?" "Jag lovar dig Edvin."

"Konstigt, men jag tyckte den var lik en räva, men säger du det så..."

Varpå vi talade om andra ting.

ENB

AUKTIONER

SVENSKA

1989

Febr	27	AB Stockholms Auktionsverk
April	8	Antikören, Göteborg
	15-16	B. Ahlström Mynthandel AB
	22	AB Stockholms Auktionsverk
	25-26	Svenska Numismatiska Föreningen, Stockholm (endast för medlemmar).

UTLÄNDSKA

Februari

1	Düsseldorf, Winter
22-24	München, Hirsch Nachf.
24	Brüssel, Elsen

Mars

13-15	Osnabrück, Künker
29-31	München, Patin Bank

April

3-5	München, Gießener Münzhandlung
5-7	Frankfurt, Peus Nachf.
10-11	Köln, Kölner Münzkabinett
13-15	Maastricht, AG van der Dussen
19-21	Köln, Schulten & Co.
22	Holmasto, Helsingfors
25	Zürich, Spink & Son
26-28	Köln, Münz Zentrum
28-29	München, Lanz

Maj

9	Zürich, Bank Leu AG
10-11	München, Hirsch Nachf.
17-19	Essen, Schenk-Behrens
19-20	Solingen, Müller
22-23	München, Lanz
30-31	Frankfurter Münzhandlung GmbH (SBV)

'Lustifikationen'

Av Ken Miller

En otidsenlig böjning: Slinta slant tjugofemöring

USAs rasproblem nr 1 härom året: dollarn.

Om Margaret Thatcher & Co skulle hamna på obestånd: Pank of England.

Björn Borg: Moneygask.

Mutkolvens filosofi: man får ta sedeln dit man kommer.

Det blåser medvind...

Höstens kvalitetsauktion med mycket goda resultat på alla områden gör att vi ser med optimism på 1989 års auktionsverksamhet.

Till vårens kvalitetsauktion mottager vi nu inlämningar av enstaka objekt och hela samlingar.

Vid större inlämningar kan särskilda villkor tillämpas efter överenskommelse.

Sista inlämningsdag: Fredag 24 februari.

AUKTIONSVÄRKET
MYNT

AB STOCKHOLMS AUKTIONSVERK

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 27 företag i 12 olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under uppropet mot myntförfälskning. — Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

De nuvarande medlemmarna är:

B. Ahlström Mynthandel AB

Kungsgatan 28, Box 7662
103 94 Stockholm, tel 08-14 02 20

Amneklevs Mynthandel

Skolgatan 20, 602 25 Norrköping
tel 011-10 29 50

Antikören

Stureplatsen 1, 411 39 Göteborg
tel 031-18 39 60

Dala Mynt & Frimärkshandel

Trotzgatan 16, Box 307
791 27 Falun, tel 023-142 50

Hirsch Mynt AB

Klara Norra Kyrkogata 29, Box 469
101 26 Stockholm, tel 08-11 05 56

Kariskrona Mynthandel

Hantverkargatan 11, 371 35 Kariskrona
tel 0455-813 73

Rune Larsson Mynthandel

Österlånggatan 16, 502 32 Borås
tel 033-11 03 15

Lunds Mynthandel

Klostergatan 5, 222 22 Lund
tel 046-14 43 69

Malmö Mynthandel

Kalendegatan 9, 211 35 Malmö
tel 040-11 65 44

Monetarium Kurt Hallström

Box 21047, 200 21 Malmö
tel 040-93 19 53

Mynt & Medaljer HB

Sveavägen 96, Box 19507
104 32 Stockholm, tel 08-34 34 23

Mynt & Metallbörsen i Sthlm AB

Norrmalmstorg 1, 4 tr, 111 46 Stockholm
tel 08-20 55 01

Myntet i Malmö

Stora Nygatan 17, 211 37 Malmö
tel 040-12 99 30

Mynthuset

Biblioteksgatan 5, Box 7049
103 86 Stockholm, tel 08-20 51 81, 20 60 52

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Nybrogatan 36, Box 5132
102 43 Stockholm, tel 08-662 62 61

Norrälja Mynthandel AB

Tulliportsgatan 13, Box 4
761 00 Norrälja, tel 0176-168 26

Numis Mynt & Frimärkshandel AB

Kaserntorget 6, Box 2332
403 15 Göteborg, tel 031-13 33 45

J. Pedersen Mynthandel

Skolgatan 24, 502 31 Borås
tel 033-11 24 96

Peo Mynt & Frimärken AB

Drottninggatan 19, Box 16245
103 25 Stockholm, tel 08-21 12 10

Selins Mynthandel AB

Regeringsgatan 6, 111 53 Stockholm
tel 08-11 50 81

Specie Mynthandel HB

Storgatan 19, 574 00 Vettlanda, tel 0383-153 01

Strandbergs Mynt & Frimärkshandel AB

Arsenalsgatan 8, Box 7377
103 91 Stockholm, tel 08-20 81 20

Tamco Numismatics

Box 6235, 102 35 Stockholm, tel 08-33 77 75

Thörnströms Mynt & Sedar AB

Drottninggatan 48, 582 27 Linköping
tel 013-13 54 65

Ticalen Mynthandel

Stureplatsen 3, 411 39 Göteborg
tel 031-20 81 11

Ingemar Wallin Mynthandel AB

Kungsgatan 4 b 2, 21r, Box 7317
103 90 Stockholm, tel 08-10 00 57, 10 00 58

Håkan Westerlund Mynthandel AB

Vasagatan 42, Box 679
101 29 Stockholm
tel 08-11 08 07

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19507, 104 32 Stockholm, tel 08-34 34 23